

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2021 m. birželis

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	4
ANK 366 straipsnio 2 dalies taikymas	4
<i>Dėl administracinio nusižengimo sudėties požymio – kaltės</i>	4
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	5
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	5
BK 135 straipsnio 2 dalies 9 punkto nuostatų taikymo	5
<i>Dėl vykdytojo eksceso</i>	5
BK 164 straipsnio nuostatų taikymo	7
<i>Dėl tyčios kaip būtino nusikalstamos veikos sudėties požymio nustatymo vengiant išlaikyti vaiką</i>	7
BK 276¹ straipsnio nuostatų taikymo	8
<i>Dėl neteisėto disponavimo Lietuvos Respublikos tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatyme nurodytomis medžiagomis turint tikslą jas platinti</i>	8
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	9
BPK 20 straipsnio 5 dalies taikymas	9
<i>Dėl sąlyginės specialisto išvados vertinimo</i>	9
BPK 44 straipsnio 5 dalies, 58 straipsnio taikymas	11
<i>Dėl teismo ir teisėjo nešališkumo</i>	11
BPK 115 straipsnio taikymas	12
<i>Dėl civilinio ieškinio išsprendimo, tinkamo civilinių atsakovų nustatymo</i>	12
III. CIVILINĖS BYLOS	14
Bendrosios nuostatos	14
<i>Dėl ieškinio senaties taikymo ieškiniams dėl netesybų išieškojimo</i>	14
Asmenys	15
<i>Dėl stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės skyrimo būtinumo sprendžiant dėl asmens pripažinimo ribotai veiksniumi</i>	15
Sutarčių teisė	17
<i>Dėl daikto sulaikymo ir teisės sulaikyti mokėjimą, kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonės</i>	17
<i>Dėl akcijų apmokėjimo termino pagal akcijų pasirašymo sutartį teisinės prigimties ir teisinių pasekmių pažeidus pareigą apmokėti akcijas nustatytu terminu</i>	18
<i>Dėl kompensacijos už prarastą tarptautinę registruotąją siuntą ir prarastą tarptautinį paprastąjį siuntinį apskaičiavimo</i>	20
<i>Dėl neigiamų palūkanų taikymo kreditavimo sutartyse galimybės</i>	21
Viešieji pirkimai	22
<i>Dėl viešojo pirkimo sąlygose įtvirtintų tiekėjų kvalifikacijos reikalavimų teisėtumo bei išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos laikymosi</i>	22
Statybų teisė	24
<i>Dėl pareigos turėti statybą leidžiantį dokumentą atliekant statinio inžinerinių sistemų paprastąjį remontą</i>	24
Darbo teisė	25
<i>Dėl darbovietės kaip būtinosios darbo sutarties sąlygos pakeitimo ir darbuotojo perkėlimo dirbti į kitą vietovę bei būtinybės pagrįsti darbo sąlygų keitimą</i>	25
Civilinio proceso teisė	27
<i>Dėl asmens, inicijavusio drausmės bylos iškėlimą advokatui, teisės apskusti Advokatų garbės teismo sprendimą</i>	27
<i>Dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo byloje, kai iš ieškovo atsakovui priteistų atlyginti bylinėjimo išlaidų suma viršija ieškovui priteistos žalos atlyginimo sumą</i>	28
<i>Dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo byloje, kurioje prašoma pripažinti užsienio arbitražo sprendimą</i>	29
<i>Dėl antstolio veiksmų, atliktų vykdant išieškojimą iš turto, baudžiamojoje byloje pripažinto nusikalstamos veikos rezultatu ir vėliau kitoje vykdomojoje byloje perleisto skolininko pasiūlytam pirkėjui</i>	30
<i>Dėl turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui akto ginčijimo (ne)galimybės actio Pauliana pagrindu, skolininko teisės pasiūlyti areštuoto turto pirkėjų įgyvendinimo ir parduodamo areštuoto turto kainos skolininko pasiūlytam pirkėjui nustatymo tvarkos</i>	32

<i>Dėl teismo sprendimo, įpareigojančio skolininką atlikti tam tikrus veiksmus, nesusijusius su turto ir lešų perdavimu, neįvykdymo teisinių padarinių</i>	34
<i>Dėl Reglamento „Briuselis I bis“ 29 straipsnyje nustatytos lis pendens taisyklės (ne)taikymo</i>	35

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 366 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl administracinio nusižengimo sudėties požymio – kaltės

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje asmuo buvo nubaustas pagal ANK 366 straipsnio 2 dalį (Tvarkymo ir švaros taisyklių pažeidimas) už tai, kad nesiėmė priemonių pasirūpinti nuosavybės teise valdomu galimai avarinės būklės gyvenamosios paskirties pastatu.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad valstybės vykdomas persekiojimas yra galimas tik už veikas, kurios aiškiai apibrėžtos įstatyme, nes to reikalauja *nullum crimen sine lege* (nėra nusikaltimo be įstatymo) principas. Todėl kaltinant asmenį tyčiniu įstatymu uždraustos veikos padarymu būtina įrodyti, kad asmuo suvokė savo vykdomos veikos neteisėtumą ir tikslingai siekė veikti uždraustu būdu. Vertinant nusikalstamos veikos (administracinio nusižengimo) sudėties požymių turinį, nepakanka vien baudžiamojo (administracinio nusižengimo) įstatymo specialiosios dalies straipsnio dispozicijos. Ne visi sudėties požymiai atskleidžiami specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje, o ir atskleistų požymių turinį dažnai turi vertinti ar išaiškinti kompetentinga institucija. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad tai taikytina ir šioje byloje susidariusiai situacijai. Atitinkamai teisės pažeidimo požymiams keliamas, be kita ko, ir reikalavimas, kad požymis būtų nustatytas įstatymo ar išplauktų iš įstatymo aiškinimo, kaip akcentuoja ir *nullum crimen sine lege* principo atšaka – *nullum crimen sine lege certa* (nusikalstama veika ir dėl jos padarymo kylantys padariniai privalo būti maksimaliai aiškiai ir tiksliai aprašyti įstatyme). Bendriausiu požiūriu pastarasis principas reiškia, kad teisės pažeidimo požymiai įstatyme turi būti tiksliai ir aiškiai apibrėžti. Šis principas perteikiamas ir Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto, kuris yra ratifikuotas Lietuvos Respublikos Seimo, 22 straipsnio 2 dalyje: „Nusikaltimo sąvoka aiškinama labai tiksliai, nesivadovaujant jokia analogija. Iškilus neaiškumui, sąvoka aiškinama tiriamojo, kaltinamojo ar nuteistojo naudai.“ Taigi pagrindiniai *nullum crimen sine lege certa* principo elementai yra teisės pažeidimo sudėties požymių tikslumas ir aiškumas (apibrėžtumas, vienareikšmiškumas). Atskleidžiant požymių turinį, priklausomai nuo nusikalstamos veikos (administracinio nusižengimo) sudėties ypatumų, didelę reikšmę turi ir kompetentingų institucijų pateikti požymių turinio aiškinimai, nagrinėjamu atveju apie veikos teisėtumą ir jos teisėtą vykdymą.

Teisėjų kolegijos vertinimu, šiuo atveju bylos medžiaga bei ją analizuojantys teismų sprendimai rodo aptartų aiškumo elementų trūkumą. 2013 m. sausio 31 d. redakcijos Palangos miesto tvarkymo ir švaros taisyklių 7.10 punkte ir 2020 m. birželio 11 d. redakcijos Palangos miesto tvarkymo ir švaros taisyklių 8.11 punkte, už kurių pažeidimą pareiškėjas ir buvo patrauktas administracinėn atsakomybėn, asmenims nustatyta pareiga tvarkyti ir prižiūrėti gyvenamuosius, gamybinius pastatus, kitos paskirties statinius, kad jie atitiktų paskirtį, įregistruotą Nekilnojamojo turto kadastrė, būtų išlaikyta estetinė statinio ir jo aplinkos išvaizda, būtų išlaikytos nepažeistos trečiųjų asmenų teisės. Tuo tarpu Palangos miesto savivaldybės administracijos reikalavime buvo suformuluotas raginimas nedelsiant imtis priemonių statiniui suremontuoti, rekonstruoti arba nugriauti. Teisėjų kolegijos vertinimu, tiek teismai, tiek Palangos miesto savivaldybės administracijos atstovai netinkamai aiškino rašte suformuluotą raginimą (reikalavimą) bei, be kita ko, pernelyg siaurai aiškino Palangos miesto tvarkymo ir švaros taisyklių nuostatas, kadangi pagal jas saugomos ne tik pašalinių asmenų, bet ir sklypų savininkų bei kitų asmenų teisės, beje, dėl kurių vyksta ginčas civilinio proceso tvarka. Anot teisėjų kolegijos, Palangos miesto savivaldybės administracijos rašte suformuluoti reikalavimai (nedelsiant imtis priemonių statiniams suremontuoti, rekonstruoti arba nugriauti) savo turiniu prieštarauja tiek Palangos miesto tvarkymo ir

švaros taisyklių nuostatomis, už kurių pažeidimą pareiškėjas buvo nubaustas, tiek ir įstatymo reikalavimų įgyvendinimo realumo principams, elementariems protingumo kriterijams – Palangos miesto savivaldybės administracijos reikalavimas per 14 dienų terminą įvykdyti pastato rekonstrukcijos, griovimo ar remonto darbus realiai negalėjo būti įvykdytas, nes pagal Lietuvos Respublikos statybos įstatymą tokiems darbams atlikti reikalingi statybos priežiūrą vykdančių institucijų leidimai. Jau vien ši aplinkybė, teisėjų kolegijos vertinimu, patvirtina kaltės administracinėn atsakomybėn patraukto asmens veiksmuose nebuvimą.

Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį ir į kitas administracinėn atsakomybėn patraukto asmens kaltės turiniui atskleisti reikšmingas aplinkybes, t. y. viso bylos proceso metu pareiškėjas teigė, kad, įsigijęs statinius, kreipėsi į Palangos miesto savivaldybės administraciją dėl specialiųjų projektavimo sąlygų pastatų rekonstrukcijai ir jam buvo išaiškinta, kad jis, kaip pastatų savininkas, gali rekonstruoti statinius, tik reikalingas sklypų savininkų, ant kurių žemės stovi jam priklausantys statiniai, sutikimas. Sklypų savininkams nesutikus ne ginčo tvarka nustatyti statinių naudojimosi servitutą, pareiškėjas kreipėsi į teismą dėl servituto nustatymo, būtino, kad statiniai galėtų būti rekonstruojami; civiliniai ginčai šiuo klausimu iki šiol neišspręsti. Teisėjų kolegijos vertinimu, ir dėl šių priežasčių pareiškėjas negalėjo įvykdyti Palangos miesto savivaldybės administracijos rašte nurodytų reikalavimų.

Taigi, atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad administracinėn atsakomybėn patraukto asmens veiksmuose nėra ANK 366 straipsnio 2 dalyje nurodyto administracinio nusižengimo sudėties būtinojo požymio – kaltės. Dėl to, panaikino apylinkės ir apygardos teismų nutartis bei Palangos miesto savivaldybės administracijos nutarimą ir administracinio nusižengimo teiseną pareiškėjui nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 29 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-26-1073/2021

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 135 straipsnio 2 dalies 9 punkto nuostatų taikymo

Dėl vykdytojo eksceso

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nuteistojo gynėja kasaciniame skunde nesutiko su teismų sprendimais dėl jos ginamojo nuteisimo pagal BK 180 straipsnio 1 dalį ir 135 straipsnio 2 dalies 9 punktą, motyvuodama tuo, kad tarp jos ginamojo ir kito nuteisto asmens nebuvo bendro susitarimo įvykdyti plėšimą prieš nukentėjusį, sunkiai sutrikdant jam sveikatą. Anot kasatorės, teismai neatskleidė jos ginamojo tyčios turinio, nenustatė bendrininkavimo požymių, priežastinio ryšio tarp jo veikos ir pasekmių.

Taigi kasacinis teismas šioje baudžiamojoje byloje sprendė, ar nukentėjusiajam padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas dėl savanaudiškų paskatų buvo bendrininkų bendrų suderintų veiksmų rezultatas, ar tai buvo vykdytojo ekscesas.

Teisėjų kolegija nurodė, kad teismų praktikoje išaiškinta, kad tais atvejais, kai nukentėjusiajam smūgius suduoda ar kitokius smurtinius veiksmus atlieka keli asmenys ir padariniai nukentėjusiajam atsiranda nuo smūgių ar kitų smurtinių veiksmų visumos, visi bendrininkai baudžiamojon atsakomybėn turi būti traukiami pagal tą patį BK straipsnį, dalį ar punktą. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad sunkiausiems padariniams kilus nuo vieno ar kelių atskirų smūgių (smurtinių veiksmų), baudžiamosios atsakomybės klausimas turi būti sprendžiamas nustatant kiekvieno iš smurtą naudojusį asmenų kaltės (tyčios) turinį: 1) jei ne visi asmenys turėjo tyčią sukelti atsiradusius padarinius, tai pagal baudžiamąjį įstatymą, nustatantį baudžiamąją atsakomybę pagal sunkiausius atsiradusius padarinius, atsako tik tas ar tie bendrininkai, kurie sudavė padarinius sukėlusius smūgius (atliko tokius padarinius sukėlusius smurtinius veiksmus); 2) jei visų bendrai veikusių asmenų tyčia buvo vienoda – visų bendrininkų veiksmai turi būti

kvalifikuojami vienodai pagal tą patį BK straipsnį, dalį ar punktą nepriklausomai nuo to, ar atskiras asmuo yra ar nėra sudavęs padarinius sukėlusius smūgius. Apie kiekvieno iš bendrininkų tyčią gali būti sprendžiama vertinant tiek bendrininkų susitarimą dėl bendrų nusikalstamų veikų atlikimo, tiek ir bendrininkų elgesį darant nusikalstamą veiką. Atskirų bendrininkų veiksmų kvalifikavimas gali skirtis esant vykdytojo ekscesui.

Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 135 straipsnio 2 dalies 9 punktą kyla tada, kai ši nusikalstama veika padaroma veikiant tiesiogine apibrėžta tyčia, kai veikiama siekiant konkrečių padarinių, ar neapibrėžta tyčia, kai veikiama nesiekiant konkrečių padarinių. Neapibrėžtos tyčios atveju kaltininkas galimybę atsirasti įvairiems jo pavojingos veikos padariniams (nukentėjusiojo sveikatos sutrikdymams) numato bendrai, tų padarinių savo sąmonėje nedetalizuoja ir vienodai nori bet kurio iš jų atsiradimo. Esant tiesioginei neapibrėžtai tyčiai, veika kvalifikuojama pagal atsiradusius padarinius. Be kita ko, nusikalstamai veikai kvalifikuoti pagal BK 135 straipsnio 2 dalies 9 punktą turi būti nustatyta, kad savanaudiškos paskatos susiformavo iki sunkaus sveikatos sutrikdymo pradžios arba kėsintis į kito žmogaus sveikatą metu. Tuo atveju, jeigu plėšimo metu padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas, veika kvalifikuojama pagal atitinkamą BK 180 straipsnio dalį (atsižvelgiant į kvalifikuojančius požymius) ir BK 135 straipsnio 2 dalies 9 punktą.

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu nustatyta, kad įvykio metu nuteistieji, veikdami bendrininkų grupe, turėdami tikslą užvaldyti svetimą turtą, bendrais veiksmais spirdami nukentėjusiajam ne mažiau kaip du smūgius į galvą, padarydami kaltinime nurodytus sužalojimus, sunkiai iš savanaudiškų paskatų sutrikdė nukentėjusiajam sveikatą, o nukentėjusiajam nuo suduotų smūgių praradus sąmonę, taip atėmę galimybę priešintis, jie bendrais veiksmais pagrobė nukentėjusiajam priklausantį turtą, neteisėtai įgijo ir laikė svetimą mokėjimo priemonę bei pagrobė oficialų dokumentą. Šis teismas konstatavo, kad pagal byloje nustatytas aplinkybes neįmanoma nustatyti, kuris iš kaltinamųjų sudavė smūgius nukentėjusiajam į galvą, tačiau įvertinęs jų bendrus veiksmus, bendros tyčios kryptingumą, siekiant užvaldyti nukentėjusiojo turtą, abu bendrininkus pripažino tiek plėšimo, tiek ir sunkaus sveikatos sutrikdymo dėl savanaudiškų paskatų bendravykdžiais.

Apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs byloje surinktus įrodymus, nustatė, kad ne kasatorius, o kitas nuteistasis – M. I. spyrė kojomis ne mažiau kaip du smūgius į galvos sritį nukentėjusiajam, taip padarydamas kaltinime nurodytus sužalojimus, sukėlusius nukentėjusiajam sunkų sveikatos sutrikdymą. Kita vertus, pritardamas pirmosios instancijos teismo išvadoms, apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad ir nustačius, jog fizinį smurtą prieš nukentėjusį naudojo tik M. I., kasatorius, esant jam plėšimo vykdytoju, tyčia taip pat apėmė ir pavojingo sveikatai bei gyvybei smurto naudojimą, siekiant nukentėjusiajam atimti galimybę priešintis ir tokiu būdu užvaldyti jo turtą. Nors kasatorius neatliko jokių smurtinių veiksmų prieš nukentėjusį, nesudavė jam nė vieno smūgio, tačiau jis, dalyvaudamas plėšime, matė M. I. smurtinių veiksmų intensyvumą, pritarė jiems, be kita ko, ir pats norėjo spirti, tačiau matydamas, kad nukentėjusysis guli be sąmonės, nusprendė to nedaryti; pagalbos nukentėjusiajam nesuteikė, M. I. nesustabdė nuo smurtinių veiksmų, todėl šis teismas taip pat nusprendė, kad kasatorius yra ne tik plėšimo, bet ir sunkaus sveikatos sutrikdymo dėl savanaudiškų paskatų bendravykdžis.

Teisėjų kolegijos vertinimu, priešingai nei konstatavo teismai, pagal byloje nustatytas aplinkybes negalima teigti, kad pradinis bendrininkų susitarimas dėl plėšimo šio nusikaltimo darymo metu peraugo į susitarimą dėl nukentėjusiojo sunkaus sveikatos sutrikdymo. Kasacinis teismas nurodė, kad nusikaltimo darymo metu susitarimo ribos gali būti pakoreguotos, tačiau apžvelgiamoje byloje nustatyta, kad nuteistasis M. I. kasatoriui pasiūlė apiplėšti nukentėjusį, sumušti nukentėjusį ir tokiu būdu gauti pinigų. Duomenų apie tai, kad susitarimas nusikalstamos veikos metu būtų kitęs, byloje nėra. Todėl, teisėjų kolegija, padarė išvadą, kad teismai neteisėtai kasatoriaus pritarimą M. I. pasiūlymui sumušti vertino kaip sutikimą panaudoti bet koki smurtą, taip pat net ir pavojingą sveikatai bei gyvybei. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad kiekvienu atveju, norint pripažinti asmenis nusikaltimo (sunkaus sveikatos sutrikdymo) bendravykdžiais, būtina nustatyti objektyviuosius bendrininkavimo požymius, t. y. kaip kiekvienas

iš jų konkrečiu atveju prisidėjo prie sunkaus sveikatos sutrikdymo. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad kasatorius jokiais objektyviais veiksmais neprisidėjo prie nukentėjusiojo sunkaus sveikatos sutrikdymo. Iš bylos medžiagos matyti, kad, abiem nuteistiesiems priėjus prie ant šaligatvio sėdinčio nukentėjusiojo, M. I. koja staiga spyrė nukentėjusiajam į galvą, nuo to jis nugriuvo ant žemės, neteko sąmonės, po to buvo dar keletas M. I. smūgių koja į galvą jau ant žemės be sąmonės gulinčiam nukentėjusiajam. Tuo metu kasatorius, nors ir buvo šalia, matė M. I. smurtinius veiksmus, kaip nustatyta, pats jokių smurtinių veiksmų prieš nukentėjusįjį neatliko, smūgių jam nesudavė, be to, matydamas, kad jau po pirmojo M. I. smūgio nukentėjusysis neteko sąmonės, pats atsisakė prieš pastarąjį vartoti smurtą. Tokios byloje nustatytos aplinkybės, teisėjų kolegijos vertinimu, patvirtina, kad kasatorius neatliko jokių objektyvių bendrininkavimo veiksmų. Be to, kasacinio teismo nuomone, teismų kaip subjektyvieji bendrininkavimo požymiai vertintos aplinkybės, kad kasatorius, būdamas šalia apšviestoje gatvėje, matė, suprato ir pritarė M. I. vartojamam bet kokio intensyvumo smurtui, nėra pakankamos subjektyviesiems bendrininkavimo padarant nusikaltimą (sunkų sveikatos sutrikdymą) požymiams konstatuoti.

Atsižvelgdama į nustatytas faktines aplinkybes, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad šiuo atveju buvo vykdytojo ekscesas – kasatorius neturėjo tyčios sunkiai sutrikdyti nukentėjusiojo sveikatą, jis bendrininkavo tik jį apiplėšiant. Dėl to teisėjų kolegija konstatavo, kad šiuo atveju kasatoriaus padarytai veikai baudžiamasis įstatymas pritaikytas netinkamai, ir baudžiamąją bylą jam pagal BK 135 straipsnio 2 dalies 9 punktą nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-495/2021

BK 164 straipsnio nuostatų taikymo

Dėl tyčios kaip būtino nusikalstamos veikos sudėties požymio nustatymo vengiant išlaikyti vaiką

Kasaciniame skunde nuteistasis kartu su gynėja teigė, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė BK 164 straipsnio nuostatas. Anot kasatorių, apeliacinės instancijos teismas nenustatė nuteistojo tyčios padaryti pirmiau nurodytą nusikalstamą veiką, t. y. vengti išlaikyti vaiką, nes išlaikymo nuteistasis nemokėjo dėl objektyvių priežasčių – nedarbo, pareigos išlaikyti kitą nuteistojo vaiką.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal BK 164 straipsnį atsako tas, kas vengė pareigos pagal teismo sprendimą išlaikyti vaiką, mokėti lėšas vaikui išlaikyti ar teikti kitą būtiną materialią paramą vaikui. Vengimas išlaikyti vaiką (BK 164 straipsnis) yra pavojinga nusikalstama veika ne tik dėl to, kad nevykdomi teismo paskirti įpareigojimai, tačiau pirmiausia dėl to, kad ją padarius kyla grėsmė normaliam, visaverčiam vaiko aprūpinimui. Priteisto išlaikymo mokėjimas teismo nustatyta tvarka yra būtinas nuolat, nes augančio vaiko poreikiai yra nuolatiniai ir nenutrūkstanti. Priteisto išlaikymo nemokėjimas ilgesnį laikotarpį gali būti pateisinamas tik esant itin svarbioms priežastims, kaip nedarbas, liga, ilgalaikė nelaimė ir pan., tačiau teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad išlaikymą vaikui teikiantis asmuo privalo dėti pastangas, kad tokią pareigą įvykdytų nustatyta tvarka.

Esminis nusikalstamos veikos sudėties požymis, kurį ginčija kasatoriai, yra nuteistojo kaltė. Šiame kontekste kasacinis teismas nurodė, kad teismų praktikoje išaiškinta, jog kaltė pasireiškia kaltininko tiesiogine tyčia – asmuo, žinodamas (suvokdamas), kad jis turi pareigą pagal įsigaliojusį teismo sprendimą išlaikyti vaiką ar teikti jam kitą būtiną turtinę paramą, ir galėdamas tą pareigą vykdyti (būdamas darbingas ir turėdamas turtines galimybes teikti vaikui išlaikymą), jos sąmoningai nevykdo, t. y. supranta savo elgesio pavojingumą ir nori taip veikti.

Nuteistojo gynybinė pozicija šioje byloje buvo grindžiama tuo, kad, pasak gynybos, nuteistasis kaltinime nurodytu laikotarpiu neturėjo pajamų iš savo profesinės veiklos – įmonėje, kurioje jis dirbo, buvo sunkus laikotarpis, nebuvo mokamas atlyginimas, todėl ir mokėti priteisto išlaikymo vaikui jis neturėjo galimybių. Analogiškus gynybos argumentus analizavo ir motyvuotai paneigė apeliacinės instancijos teismas. Skundžiamame nuosprendyje, teisėjų kolegijos vertinimu, pagrįstai konstatuota, kad nuteistasis už darbo laikotarpį nuo 2019 metų sausio iki spalio mėnesio

gavo pajamas iš darbo santykių, šias aplinkybes patvirtina rašytinė bylos medžiaga. Taip pat buvo nustatyta, kad 2019 m. vasario 18 d. nuteistajam buvo išmokėti 1500 Eur ir šia pinigų suma buvo dengiamas vėlesnis nuteistojo darbo užmokestis (t. y. iš esmės atlyginimas buvo išmokėtas iškart už kelis mėnesius į priekį), netgi viršijanti jam mokamą sutartą atlyginimą.

Apeliacinės instancijos teismas įvertino ir tai, kad nuteistasis nuo pat darbo sutarties sudarymo (2013 m. lapkričio 29 d.) iki 2018 m. sausio 1 d. oficialiai dirbo ne visą darbo laiką – 4 valandas per dieną, o nuo 2018 m. sausio 1 d. – 3 valandas per dieną. Teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad ilgalaikis nuteistojo oficialus darbas būtent tokiomis sąlygomis (darbo laiko trukmė ir gaunamas oficialus atlyginimas) įrodo, jog, atsižvelgiant ir į pareigą išlaikyti vaiką, nuteistąjį tokia padėtis tenkino, o nagrinėjamu laikotarpiu, kai jis neteikė vaikui išlaikymo, jo finansinė padėtis realiai nebuvo pakitusi ir nebuvo tapusi tokia, dėl kurios jis negalėjo tęsti išlaikymo vaikui teikimo. Kasaciniame skunde kasatoriai akcentuoja aplinkybes, susijusias su kito nuteistojo vaiko gimimu, būtinybe jį išlaikyti ir prižiūrėti, kartu tuo grindžia būtinumą nuteistajam dirbti ne visą darbo dieną, tačiau, kaip minėta, jau nuo 2013 m. lapkričio 29 d. nuteistasis nedirbo visos darbo dienos, todėl jo kasaciniame skunde nurodomos aplinkybės nėra naujos (naujai atsiradusios) ar esminės. Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad nuteistasis imitavo savo tariamai pasunkėjusią materialinę padėtį ir mokėti priteistą išlaikymą vaikui vengė be pateisinamos priežasties. Pagal apeliacinės instancijos teismo nustatytas aplinkybes nuteistasis turėjo galimybę teikti išlaikymą vaikui, neabejotinai suprato tokią savo pareigą, tačiau to nedarė, remdamasis tikrovės neatitinkančiais duomenimis apie tariamai pablogėjusią savo finansinę būklę. Kasatorių argumentai, kad pirmiau nuteistasis išlaikymą vaikui mokėjo, o vėliau įsiskolinimą padengė, teisėjų kolegijos vertinimu, nagrinėjamu atveju neturi reikšmės, nes pareigos išlaikyti vaiką vykdymas vienu laikotarpiu nepašalina atsakomybės už jų nevykdymą kitu laikotarpiu.

Taigi, atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas sprendė, kad šioje byloje apeliacinės instancijos teismas baudžiamąjį įstatymą taikė tinkamai. Dėl to nuteistojo ir jo gynėjos kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-134-511/2021

BK 276¹ straipsnio nuostatų taikymo

Dėl neteisėto disponavimo Lietuvos Respublikos tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatyme nurodytomis medžiagomis turint tikslą jas platinti

Kasatoriai skunde, be kita ko, teigė, kad teismai netinkamai pritaikė BK 276¹ straipsnio nuostatas aiškindami tikslo platinti uždraustas medžiagas požymį. Anot kasatorių, pirmiau nurodyto nusikaltimo sudėtis yra formali, todėl nusikaltimas gali būti pripažintas baigtu tik kai asmuo padaro bent vieną iš įstatymo dispozicijoje nurodytų veikų, turėdamas tikslą. Tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatyme (toliau ir – Dopingo kontrolės įstatymas) nurodytas medžiagas parduoti arba kitaip platinti. Šiuo atveju, kasatorių nuomone, jų ginamieji neturėjo tikslo platinti uždraustų medžiagų. Kasatoriai taip pat teigė, kad teismai savo sprendimuose nepagrįstai rėmėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl baudžiamosios atsakomybės už tikslo platinti narkotines ar psichotropines medžiagas turėjimą.

Atsakydama į šiuos kasacinio skundo argumentus teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal baudžiamosios normos konstrukciją BK 276¹ straipsnyje nurodyta nusikalstama veika yra panaši į BK 260 straipsnyje nurodytą nusikalstamą veiką (neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti arba neteisėtas disponavimas labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu). Teisėjų kolegija nurodė, kad sistemiškai lyginant šių teisės normų santykį matyti, kad skiriasi nusikalstamų veikų objektas, dalykas – BK 260 straipsnio prasme yra disponuojama narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, o BK 276¹ straipsnio prasme – dopingo medžiagomis. Kiti būtinieji nusikalstamų veikų sudėties požymiai BK 260 ir 276¹ straipsniuose sutampa (neteisėtas disponavimas (gaminimas, perdirbimas, įgijimas, laikymas,

gabėnimas, siuntimas), tikslas platinti, kaltė, amžius, nuo kurio kyla baudžiamoji atsakomybė, ir kt.). Taigi, anot teisėjų kolegijos, aptariamoms nusikalstamos veikos yra atibojamos pagal objektą ir nusikalstamos veikos dalyką: jeigu asmuo disponuoja narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turėdamas tikslą jas platinti, jam baudžiamoji atsakomybė kyla BK 260 straipsnio pagrindu, o jeigu turėdamas tikslą platinti neteisėtai disponuoja Dopingo kontrolės įstatyme nurodytomis dopingo medžiagomis – BK 276¹ straipsnio pagrindu. Toks įstatymo nuostatų aiškinimas atitinka pamatinius baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso principus. Kartu kasacinis teismas pažymėjo ir tai, kad, pagal Europos Komisijos baltosios knygos dėl sporto 2 straipsnio 2 punktą, prekyba nelegaliomis dopingo medžiagomis turėtų būti traktuojama kaip prekyba nelegaliais vaistais Europos Sąjungoje. Taigi, disponavimas dopingo medžiagomis turint tikslą jas platinti kaip nusikalstama veika nėra izoliuotas nuo kitų baudžiamajame įstatyme nurodytų nusikalstamų veikų, todėl jo atitinkami požymiai gali būti aiškinami atsižvelgiant į teismų praktikoje suformuotas bendras teisės nuostatų aiškinimo taisykles (pvz., disponavimo požymio aiškinimas aktualus tiek sprendžiant dėl atsakomybės pagal BK 276¹ straipsnį, tiek pagal BK 260 straipsnį (neteisėtas disponavimas narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis), 199² straipsnį (neteisėtas disponavimas akcizais apmokestinamomis prekėmis), 256 straipsnį (neteisėtas disponavimas branduolinėmis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba kitais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais) ir kt. straipsnius).

Kasacinis teismas nurodė, kad iš skundžiamų teismų sprendimų matyti, jog teismai iš tiesų rėmėsi teismų praktika, suformuota nagrinėjant baudžiamąsias bylas pagal BK 260 straipsnį. Teisėjų kolegijos vertinimu, kvestionuojama teismų praktika remiasi tiek, kiek būtina aiškinant ir atskleidžiant disponavimo, nusikalstamos veikos padarymo tikslo, jos baigtumo momento požymius. BK 260 ir 276¹ straipsniuose nurodytos nusikalstamos veikos atibojamos pagal jų objektą ir dalyką, todėl, remdamiesi panašaus pobūdžio bylose suformuota teismų praktika, aiškindami šioms nusikalstamoms veikoms bendrus požymius, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai baudžiamojo įstatymo nuostatų nepažeidė.

Kasacinis teismas sprendė, kad šioje byloje pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tinkamai nustatė BK 276¹ straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos sudėties požymius nuteistųjų veiksmuose. Anot kasacinio teismo, byloje neginčijamai nustatyta, kad nuteistieji savo žinioje turėjo medžiagų, nurodytų Dopingo kontrolės įstatyme bei jį lydinčiuose norminiuose dokumentuose. Jų tikslas platinti dopingo medžiagas buvo atskleistas įvertinus surastų medžiagų kiekį bei įvairovę, taip pat pagrįstai atsižvelgta į tai, kad abu nuteistieji buvo didelę patirtį turintys sporto treneriai, neabejotinai žinantys, kad jų laikomos medžiagos yra priskiriamos dopingo medžiagoms ir jų platinimas yra draudžiamas. Teismai taip pat motyvuotai paneigė nuteistųjų gynybines versijas dėl tariamo dopingo medžiagų vartojimo savo reikmėms.

Taigi, teisėjų kolegija konstatavo, kad šiuo atveju nuteistųjų padarytai veikai baudžiamasis įstatymas pritaikytas tinkamai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-144-942/2021

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 20 straipsnio 5 dalies taikymas

Dėl sąlyginės specialisto išvados vertinimo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje abiejų instancijų teismai pripažino, kad asmuo padarė BK 222 straipsnio 1 dalyje nurodytą nusikalstamą veiką, nes, būdamas UAB „D“ direktorius ir atsakingas už buhalterinės apskaitos organizavimą bei buhalterinės apskaitos dokumentų pateikimą, nepateikė apskaitą tvarkančiam asmeniui visų buhalterinės apskaitos dokumentų, ir dėl to iš dalies negalima nustatyti 2015 m., 2016 m. ir 2017 m. UAB „D“ veiklos, turto, nuosavo

kapitalo, įsipareigojimų dydžio ir struktūros. Apeliacinės instancijos teismas pripažino įrodyta ir kaltinime inkriminuotą aplinkybę, kurią pirmosios instancijos teismas pašalino kaip neįrodytą, kad buhalteriniuose dokumentuose neužfiksuotas 33 185,47 Eur pajamų gavimas pardavus baldus. Ši kaltinime inkriminuota aplinkybė buvo grindžiama sąsiuvinio „Užsakymai“ įrašais, specialisto išvada ir specialisto paaiškinimais teisme.

Kasaciniame skunde nuteistojo gynėjas, be kita ko, nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nusprendė, kad specialisto pateikta išvada yra patikima. Anot kasatoriaus, specialisto išvada sąlyginė ir ji buvo tikslinta du kartus, kiekvienu atveju palankiai nuteistajam, nors byloje surinkti įrodymai išliko tie patys. Ši išvada kitais leistiniais ir patikimais įrodymais nebuvo patvirtinta.

Kasacinis teismas vertindamas šią situaciją pažymėjo, kad pagal teismų praktiką, sąlyginės specialisto ar ekspertizės akto išvados nerodo jų neišsamumo ar nepatikimumo, tačiau jų vertinimas turi ypatumų. Tokių išvadų atveju eksperto (specialisto) atsakymas į pateiktą klausimą yra siejamas su viena ar keliomis sąlygomis, todėl aplinkybės, kuriomis grindžiama sąlyginė išvada, turi būti nustatytos patikimai ir nekelti jokių abejonių. Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje specialisto išvadoje į buhalterinę apskaitą neįtrauktų pajamų ir išlaidų sumų skaičiavimas, taip pat atitinkamų mokesčių nuo tam tikros rūšies pajamų ir išlaidų sumos buvo grįsti sąlyga: konkrečios sumos buvo neįtrauktos į buhalterinę apskaitą ir nuo jų nesumokėti mokesčiai, jeigu konkrečios pajamos buvo gautos ir jeigu konkrečios išlaidos buvo patirtos. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad byloje nėra patikimų duomenų, kurių pagrindu būtų galima daryti neabejotiną išvadą, kad sąsiuvinyje „Užsakymai“ fiksuoti 33 185,47 Eur sumos baldų gamybos užsakymai, kurių atitiktis su įmonės PVM sąskaitomis faktūromis specialistei nepavyko nustatyti, buvo įvykdyti ir už jų įvykdymą buvo gautos būtent tokios pajamos, kurių tikėtasi priimant užsakymą. Iš liudytojų parodymų ir kitų bylos duomenų matyti, kad nuo užsakymų priėmimo iki jų įvykdymo buvo koreguojami ir užsakymai, ir jų kaina, kartais užsakymai nebuvo įvykdomi, tarp užsakymo priėmimo ir pajamų gavimo už jo įvykdymą būdavo skirtingi laiko tarpai. Kitas svarbus argumentas, anot teisėjų kolegijos, kurio visiškai neaptarė apkaltinamąjį nuosprendį priėmęs apeliacinės instancijos teismas yra tas, kad specialisto išvadoje yra konstatuota ne tik tai, kad sąsiuvinyje fiksuoti užsakymai neturi atitiktis įmonės buhalterinėje apskaitoje, bet ir atvirkščiai – nenustatyti 43 842,34 Eur sumos PVM sąskaitų faktūrų, kurios yra įtrauktos į buhalterinę apskaitą, atitiktis sąsiuvinyje „Užsakymai“. Nors, kaip matyti iš trijų specialisto išvados redakcijų, specialistė koregavo neįtrauktų į apskaitą pajamų sumas, jas vis mažindama (nes kaltinamasis nurodydavo, kuri sąskaita faktūra yra galimas sąsiuvinio „Užsakymai“ įrašo atitiktis), tačiau šios aplinkybės nepašalina abejonių dėl pačios specialistės nurodytos sąlygos („jeigu sąsiuvinyje „Užsakymai“ įrašytus baldus pardavė, tai“) nustatymo. Taigi, kasacinis teismas sprendė, kad patikimai nenustačius būtinios sąlygos, nurodytos sąlyginėje specialisto išvadoje, neleistina remtis ta išvados dalimi, kuri buvo siejama su sąlygos nustatymu. Nagrinėjamu atveju, nenustačius, kad visi užsakyti baldai buvo parduoti, sumos, nurodytos kaip užmokestis už atitinkamą užsakymą, sąsiuvinyje „Užsakymai“ negali būti inkriminuojamos kaip įmonės gautos, tačiau neįtrauktos į apskaitą pajamos.

Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad apžvelgiamoje byloje specialisto išvadoje kartu su jos korekcijomis buvo konstatuota, jog dėl neįtrauktų į apskaitą operacijų negalima iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros, tačiau ši išvada buvo sąlyginė. Anot teisėjų kolegijos, pripažinus, kad byloje nenustatyta, jog 33 185,47 Eur pajamų buvo neįtraukta į įmonės buhalterinę apskaitą, darytina išvada, jog baudžiamajame įstatyme nustatytos pasekmės nekilo. Įvertinusi tai, kad neįtrauktos į apskaitą pajamos ir išlaidos tiksliai nustatytos, į buhalterinę apskaitą neįtrauktos tik penkios ūkinės operacijos, be kita ko, įvertinusi ir įmonės apyvartą, teisėjų kolegija padarė išvadą, jog tai netrukdo nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo arba įsipareigojimų dydžio ar struktūros. Be to, kasacinis teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad nuo neapskaitytos sumos mokėtini mokesčiai pagal specialisto išvadą nesiekia 100 MGL. Tuo tarpu pagal ANK 205 straipsnio 5 ir 6 dalis administracinė atsakomybė kyla už tokį apgaulingos apskaitos tvarkymą, kuriuo siekiama arba nuslepiama nuo 10 iki 50 bazinių bausmių ir

nuobaudų dydžių mokesčių (ANK 205 straipsnio 5 dalis) arba daugiau kaip penkiasdešimt bazinių bausmių ir nuobaudų dydžių mokesčių (ANK 205 straipsnio 6 dalis), kurie už tikrinamąjį laikotarpį turėjo būti sumokėti pagal įstatymus. Teisėjų kolegijos vertinimu, baudžiamoji atsakomybė, kuriai konstatuoti reikia nustatyti vertinamojo pobūdžio pasekmes (negalėjimą nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo arba išpareigojimų dydžio ar struktūros), negali kilti už mažiau pavojingą veiką nei administracinis nusižengimas, kurį konstatuojant būtina nustatyti atitinkamas nuslėptų mokesčių sumas.

Atsižvelgdama į nurodytus argumentus teisėjų kolegija konstatavo, kad nuteistojo veikoje nėra BK 222 straipsnio 1 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos sudėties požymio – pasekmių. Dėl to pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nuosprendžius panaikino ir bylą nuteistajam nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-155-976/2021

BPK 44 straipsnio 5 dalies, 58 straipsnio taikymas

Dėl teismo ir teisėjo nešališkumo

Kasaciniuose skunduose nuteistieji kartu su gynėjais nurodė, kad nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme nebuvo užtikrinta jų teisė į nešališką teismą.

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėja 2019 m. sausio 14 d. nutartimi, vadovaudamasi BPK 58 straipsnio 1 dalies 4 punktu, nusišalino nuo baudžiamosios bylos, kurioje nuteisti kasacinius skundus padavę nuteistieji, nagrinėjimo. Nutartyje teisėja nurodė, kad yra asmeniškai pažįstama su vienu iš nuteistųjų, nes dirbo su juo ir, nors jų nesieja artima draugystė, tačiau dėl ilgametės pažinties, draugiškų ir bičiuliškų santykių, epizodinio bendravimo ir palaikomų ryšių ji gali būti šališka. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko 2019 m. sausio 15 d. nutartimi teisėjos nusišalinimas nepatvirtintas argumentuojant tuo, kad vien tas teisėjos biografijos faktas, jog ji ir nuteistasis buvo kolegos, nerodo teismo šališkumo ir pats savaime nesiekia tokio teisėjos ir nuteistojo socialinio santykio laipsnio, dėl kurio byla gali būti išnagrinėta neobjektyviai.

Nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme nuteistojo, su kuriuo nušalinimą pareiškusi teisėja buvo pažįstama, gynėjas pareiškė jai nušalinimą. Pareikštą nušalinimą apsvartė apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegijos teisėjai, kuriems nušalinimas nebuvo pareikštas, ir 2019 m. rugsėjo 23 d. nutartimi jį atmetė nurodydami tokius pat motyvus, kaip ir Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko 2019 m. sausio 15 d. nutartyje.

Kasacinis teismas su kasacinių skundų argumentais sutiko ir nurodė, kad tiek teisėjos nutartyje dėl nusišalinimo, tiek nuteistojo gynėjo pareiškime dėl teisėjos nušalinimo nurodyti realūs faktai, galintys kelti abejonių dėl šios teisėjos nešališkumo: asmeninė pažintis su nuteistuoju, darbas vienoje įstaigoje, draugiški ir bičiuliški santykiai, epizodinis bendravimas ir palaikomi ryšiai. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją tokiais atvejais, sprendžiant dėl teisėjo nešališkumo, lemiamą reikšmę turi tai, ar nuogąstavimas gali būti laikomas objektyviai pagrįstu. Objektyvusis testas dažniausiai yra susijęs su hierarchiniais ar kitokiais teisėjo ir kitų proceso dalyvių ryšiais. Kiekvienu konkrečiu atveju turi būti sprendžiama, ar aptariamo ryšio pobūdis ir laipsnis yra toks, kad rodytų teismo nešališkumo stoką. Panašiose situacijose vertinant nuogąstavimų dėl teisėjo šališkumo objektyvų pagrįstumą, gali būti reikšmingos tokios aplinkybės kaip laikas, praėjęs nuo darbo santykių pabaigos, bendro darbo trukmė, įstaigos (darbo vietos) dydis, pareigų pobūdis, tęstinių santykių su buvusia darbovieta palaikymas ir kt.

Teisėjų kolegijos vertinimu, žemesnės instancijos teisėjų sprendimuose nepatvirtinti teisėjos nusišalinimo ir at mesti nuteistojo gynėjo pareiškimą dėl šios teisėjos nušalinimo teisingai nurodoma, kad teisėja ir nuteistasis kolegomis darbe buvo prieš 20 metų, kartu dirbo santykinai neilgą ketverių metų laikotarpį, apie artimą savo socialinį santykį su nuteistuoju teisėja nėra nurodžiusi savo viešojoje viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje deklaracijoje, teisėja su nuteistuoju bendraujanti tik epizodiškai, jų nesieja artima draugystė. Tačiau, anot

kasacinio teismo, nurodyti argumentai nepaneigia nuteistojo gynėjo pareiškime dėl teisėjo nušalinimo išdėstytų teiginių, kad dėl teisėjos ir nuteistojo pažinties ir palaikomų ryšių teisėjai gali būti žinomos subjektyvaus ir objektyvaus pobūdžio aplinkybės, svarbios vertinant byloje surinktus įrodymus, ir tokių aplinkybių žinojimas bei subjektyvus jų interpretavimas gali vienaip ar kitaip veikti teisėjos priimamus sprendimus.

Taigi, atsižvelgdama į nurodytas faktines aplinkybes, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad, nepatvirtinant teisėjos nusišalinimo ir atmetant nuteistojo gynėjo pareiškimą dėl šios teisėjos nušalinimo, nebuvo užtikrinta BPK 44 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta nuteistojo teisė, kad jo byla išnagrinėtų nešališkas teismas. Dėl to kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir byla perdavė iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-153-689/2021

BPK 115 straipsnio taikymas

Dėl civilinio ieškinio išsprendimo, tinkamo civilinių atsakovų nustatymo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu G. R. buvo nuteistas už tai, kad piktnaudžiavo tarnybine padėtimi: būdamas valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, VŠĮ „P“, specialiai įsteigtos ūkinei komercinei veiklai, susijusiai su komplekso eksploatavimu ir komplekso eksploatavimo koncesijos suteikimo sutarties (toliau – ir Koncesijos sutartis) įsipareigojimų vykdymu, generalinis direktorius, piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi gautas pajamas iš ūkinės komercinės veiklos, susijusios su komplekso eksploatavimu, panaudojo ne viešiesiems interesams (visuomenės poreikiams) tenkinti, o investavo sudarydamas AB banko „Snoras“ vertybinių popierių pirkimo sutartis. Dėl G. R. tyčinių neteisėtų veiksmų savivaldybei buvo padaryta didelė turtinė žala, nes dėl jo veiksmų nepagrįstai ir neteisėtai panaudota bei negražinta savivaldybei 219 956,15 Lt (63 703,70 Eur), dėl to buvo pažemintas valstybės tarnautojui prilyginto asmens vardas, diskredituota komplekso eksploatavimo koncesijos suteikimo sutarties vykdymo programa.

Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu buvo panaikinta pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalis, kuria G. R. nuteistas pagal BK 228 straipsnio 1 dalį, ir G. R. pagal BK 228 straipsnio 1 dalį išteisintas, kaip nepadaręs veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusizengimo požymių; taip pat panaikinta pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalis, kuria iš G. R. priteista atlyginti 63 703,70 Eur (219 956,15 Lt) savivaldybei, ir Šiaulių apygardos prokuratūros prokuroro civilinis ieškinyš paliktas nenagrinėtas.

Kasaciniame skunde Šiaulių apygardos prokuratūros vyriausiasis prokuroras, ginantis viešąjį interesą, be kita ko, nurodė, kad civilinės atsakovės VŠĮ „P“ pareiga atlyginti žalą kildinama iš darbuotojo G. R. nusikalstamų veiksmų, kurie yra konstatuoti pirmosios instancijos teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu, ir kad žala savivaldybei buvo padaryta dėl neteisėtų abiejų atsakovų veiksmų.

Išplėstinė mišri teisėjų kolegija nurodė, kad CK 6.264 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog samdantis darbuotojus asmuo privalo atlyginti žalą, atsiradusią dėl jo darbuotojų, einančių savo darbinės (tarnybines) pareigas, kaltės. Darbuotojais laikomi asmenys, atliekantys darbą darbo sutarties arba civilinės sutarties pagrindu, jeigu jie veikia atitinkamo juridinio ar fizinio asmens nurodymu ir jo kontroliuojami (CK 6.264 straipsnio 2 dalis).

CK 6.264 straipsnyje nustatyta samdančio darbuotojus asmens netiesioginė civilinė atsakomybė. Šiame kontekste išplėstinė mišri teisėjų kolegija pažymėjo, kad kasacinis teismas savo jurisprudencijoje, aiškindamas šią teisės normą, yra nurodęs, kad samdantis darbuotojus asmuo yra atsakingas už tai, kad jo darbuotojai, atlikdami darbo pareigas, laikytųsi teisės aktų reikalavimų, nepažeistų bendrojo pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai ir tokiu būdu nepadarytų kitiems žalos. Netiesioginės atsakomybės taikymo atveju dėl asmeniui padarytos žalos kaltas yra darbuotojas. Samdančio darbuotojus asmens kaltė yra sutapatinama su darbuotojo kalte ir darbdavys atsako už darbuotojo darbo metu padarytą žalą, jei už tą žalą ne darbo metu atsakytų pats

darbuotojas. Toks teisinis reguliavimas užtikrina nukentėjusiojo ir žalą padariusio darbuotojo interesų pusiausvyrą bei atlieka prevencinę funkciją, nes darbdavys, žinodamas apie ieškinių dėl darbuotojų veiksmais padarytos žalos atlyginimo atsiradimo riziką, skatinamas organizuoti įmonės veiklą tokiu būdu, kad žalos būtų išvengta arba jos atsiradimo rizika būtų minimali.

Netiesioginei darbdavio atsakomybei pagal CK 6.264 straipsnį atsirasti būtinos ne tik bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos (neteisėti veiksmai, kaltė, žala bei priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos), bet ir papildomos sąlygos: turi egzistuoti darbdavio ir darbuotojo darbo ar civilinė sutartis, kurios pagrindu veikiama atitinkamo asmens nurodymu ir jam kontroliuojant, taip pat žala turi būti padaryta einant darbo (tarnybines) pareigas (CK 6.264 straipsnio 1, 2 dalys). Tuo tarpu apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nurodytos VŠĮ „P“ kaip G. R. darbdavio civilinės atsakomybės sąlygos nebuvo įrodinėjamos, todėl, anot kasacinio teismo, nėra teisinio pagrindo spręsti egzistuojant VŠĮ „P“ civilinę atsakomybę pagal prokuroro ieškinį nurodytu teisiniu pagrindu.

Kasaciniame skunde prokuroras taip pat teigė, kad VŠĮ „P“, neteisėtai įsigydama AB banko „Snoras“ vertybinių popierių už 63 703,70 Eur sumą, padarė žalą savivaldybei, nes tokia suma turėjo būti sumažintas koncesijos mokesčiai.

Išplėstinė mišri teisėjų kolegija su šiais kasacinio skundo argumentais nesutiko ir nurodė, kad koncesijos mokesčio mokėjimo tvarka ir sąlygos nustatytos Koncesijos sutarties, sudarytos tarp savivaldybės administracijos ir VŠĮ „P“ (koncesininkės), 10 straipsnyje. Pagal šį straipsnį savivaldybė moka koncesininkei koncesijos mokesčių, kuris yra 194 018 Lt (56 191,50 Eur) už 2006 m. ir 759 106 Lt (219 852,29 Eur) už 2007 m. Koncesijos mokesčiai peržiūrimas kiekvienais koncesinės veiklos metais; jei koncesininkė, vykdydama koncesinę veiklą, per vienerius koncesinės veiklos metus gauna pelną (teigiamas balansas), tai savivaldybė ir koncesininkė įsipareigoja peržiūrėti koncesijos mokesčių ir apsvarstyti galimybę koncesininkei mokėti koncesijos mokesčių savivaldybei. Jei šalys susitaria, kad koncesininkė mokės savivaldybei koncesijos mokesčių, tai šis mokesčiai turi būti sumokamas iki einamųjų metų liepos 1 d. Apžvelgiamoje byloje nustatyta, kad VŠĮ „P“ 2011 m. veiklos rezultatas (nuostoliai) buvo 221 517 Lt (64 155,76 Eur), o AB banko „Snoras“ 219 956 Lt (63 703,66 Eur) sumos sertifikatai ir obligacijos VŠĮ „P“ buvo nurašyti kaip nuostoliai. Prokuroras šios aplinkybės neginčijo, bet teigė, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartyje buvo padaryta išvada, jog VŠĮ „P“ 2011 m. patirti nuostoliai tiesiogiai susiję su savivaldybės mokamu koncesijos mokesčiu, kuris pagal Koncesijos sutarties 10 punkto nuostatas kasmet turėjo būti peržiūrimas, dėl to savivaldybė permokėjo 219 956 Lt (63 703,66 Eur) koncesijos mokesčio.

Šiame kontekste kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad byloje nustatyta, kad VŠĮ „P“ grynasis pelnas, įskaitant koncesijos mokesčių, buvo: 2007 m. – 286 891,54 Lt (83 089,53 Eur), 2008 m. – 253 790 Lt (73 502,66 Eur), 2009 m. – 307 276 Lt (88 993,28 Eur), 2010 m. – 13 807 Lt (3998,78 Eur), tačiau koncesijos mokesčiai, kaip tai nustatyta Koncesijos sutarties 10.2 papunktyje, nebuvo peržiūrėtas. Išplėstinė mišri teisėjų kolegija pažymėjo, kad ši aplinkybė nėra tyrimo dalykas nagrinėjamoje byloje. Byloje taip pat nustatyta, kad 2011 m. VŠĮ „P“ patyrė 221 517 Lt (64 155,76 Eur) nuostolių, iš jų 219 956 Lt (63 703,66 Eur) nurašyta į nuostolius už AB banko „Snoras“ sertifikatus ir obligacijas. Taigi, VŠĮ „P“ 2011 m. veikė nuostolingai netgi nepaisant sumos, išleistos AB banko „Snoras“ sertifikatams ir obligacijoms įsigyti, todėl, anot išplėstinės teisėjų kolegijos, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvada, kad pagal VŠĮ „P“ 2011 m. veiklos rezultatus Koncesijos sutarties šalys neturėjo pareigos, nustatytos Koncesijos sutarties 10.2 papunktyje, peržiūrėti koncesijos mokesčio ir svarstyti klausimo, kokio dydžio koncesijos mokesčių savivaldybei turėtų mokėti koncesininkė VŠĮ „P“, ir kad pagal Koncesijos sutarties 10.1 ir 10.2 papunkčių nuostatas bei byloje nustatytas aplinkybes 2011 m. VŠĮ „P“, įsigydama AB banko „Snoras“ sertifikatus ir obligacijas, nepadarė prokuroro patikslintame civiliniame ieškinyje nurodytos žalos savivaldybei, yra teisinga.

Kasaciniame skunde taip pat buvo teigiama, kad komplekso eksploatavimo koncesijos suteikimo sutarties vykdymo priežiūros komisijos nariams G. R. teikdavo klaidinančius duomenis apie VŠĮ „P“ lėšas ir jų panaudojimą, dalis 2011 m. gautų lėšų nebuvo naudojama visuomenės poreikiams, komplekso vystymui, buvo perteklinės, tai reiškia, kad tuo laikotarpiu savivaldybei

nebuvo jokio poreikio toliau mokėti VŠĮ „P“ tokio pat dydžio kaip ir ankstesniais metais koncesijos mokesčio, o kartu tokiu būdu kompensuoti VŠĮ „P“ patirtų bet kokių išlaidų, taip pat ir dėl jos vadovo padarytų nusikalstamų veiksmų, todėl savivaldybė permokėjo 63 703, 66 Eur koncesijos mokesčio, t. y. patyrė žalą.

Išplėstinė mišri teisėjų kolegija šiuos kasacinio skundo argumentus atmetė kaip nepagrįstus nurodydama, kad byloje nustatyta, kad G. R., sudarydamas AB banko „Snoras“ obligacijų pasirašymo sutartis ir indėlio sertifikatų įsigijimo sutartis, pažeidė Koncesijos sutarties nuostatas, kuriose nurodyta, kad koncesininkas neskaido didelių investicijų, t. y. investicijų, kurių suma viršija 50 000 Lt (14 481 Eur), į mažas dalis tam, kad galėtų investuoti be savivaldybės išankstinio pritarimo. Tačiau kasacinio teismo vertinimu, nurodytų sutarties nuostatų pažeidimas savaime negali būti vertinamas kaip žalos savivaldybei padarymas. Nurodytos Koncesijos sutarties nuostatos negali būti aiškinamos kaip įtvirtinusios absoliutų draudimą VŠĮ „P“ kaip savarankiškam juridiniam asmeniui savo vardu sudaryti įstatymams ir Koncesijos suteikimo sutarties nuostatoms neprieštaraujančius sandorius. Anot išplėstinės mišrios teisėjų kolegijos, apeliacinės instancijos teismas teisingai konstatavo, kad Koncesijos sutartyje draudimo VŠĮ „P“ investuoti įstaigos lėšas į vertybinius popierius nebuvo nustatyta, Koncesijos suteikimo sutarties 30 straipsnyje „Pažeidimai ir sutarties nutraukimas“ koncesininko atsakomybė už minėtus sutarties nuostatų pažeidimus nenustatyta. Dėl to, kasacinio teismo vertinimu, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pagrįstai pripažino, kad ir pažeidžiant nurodytas sutarties nuostatas, įstaigos lėšų investavimas į vertybinius popierius žalos savivaldybei nepadarė.

Atsižvelgdama į nurodytus argumentus išplėstinė mišri teisėjų kolegija konstatavo, kad teismai teisingai sprendė žalos atlyginimo klausimus šioje baudžiamojame byloje, ir pirmosios bei apeliacinės instancijos teismų sprendimus paliko galioti be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-7-89-689/2021

III. CIVILINĖS BYLOS

Bendrosios nuostatos

Dėl ieškinio senaties taikymo ieškiniams dėl netesybų išieškojimo

Ieškovė prašė teismo taikyti sutrumpintą ieškinio senaties terminą dėl netesybų išieškojimo bei sumažinti atsakovės apskaičiuotus delspinigius. Valstybinės žemės pirkimo–pardavimo išsimokėtinai sutartyje (toliau – Sutartis) ginčo šalys susitarė, kad ieškovei pažeidus atsiskaitymo terminus ir sąlygas, neatsižvelgiant į ieškovės įrašytus duomenis mokėjimo dokumentuose, įmokos bus paskirstomos (įskaitomos) pagal tokį eiliškumą: 1) einamųjų metų palūkanos, 2) delspinigiai, 3) mokėjimai už žemę. Ieškovė, kurį laiką Sutartį vykdė tinkamai, tačiau vėliau mokėjimus nutraukė ir tik po šešerių metų atliko tam tikrus mokėjimus, kuriuos atsakovė paskirstė pagal Sutartyje nurodytą eiliškumą, be kita ko, įskaitydama už visą pradelstą atsiskaityti laikotarpį priskaičiuotus delspinigius. Ieškovės teigimu, atsakovė nepagrįstai apskaičiavo delspinigius už visą laikotarpį, neatsižvelgdama į CK 1.125 straipsnio 5 dalies 1 punkte įtvirtintą netesybų išieškojimo sutrumpintą 6 mėnesių ieškinio senaties terminą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino ieškinį.

Kasacinis teismas konstatavo, kad teismas, sprenddamas skolininko reikalavimo taikyti ieškinio senatį pagrįstumą, turi patikrinti, (1) koks konkretus ieškinio senaties terminas taikytinas reikalavimui, (2) kada jis prasidėjo ir kada pasibaigė, (3) ar reikalavimas pareikštas po ieškinio senaties termino pasibaigimo, (4) ar nėra pagrindo atnaujinti praleistą ieškinio senaties terminą, (5) taip pat ar nėra prievolė įvykdyta po ieškinio senaties termino pasibaigimo ir ar nėra įstatyme įtvirtinto ribojimo taikyti ieškinio senatį, įskaitant CK 1.133 straipsnyje nustatytą ribojimą. Pastarojoje teisės normoje įtvirtinta nuostata, kad skolininkas, įvykdęs pareigą po to, kai pasibaigė ieškinio senaties terminas, neturi teisės reikalauti grąžinti tai, kas įvykdyta, nors vykdydamas jis ir nežinojo, kad senaties terminas yra pasibaigęs. Kasacinis teismas išaiškino, kad CK

1.125 straipsnio, 1.126 straipsnio 2 dalies, 1.131 straipsnio 1 dalies normos aiškintos taip, jog skolininkas turi teisę pareikšti teisme savarankišką reikalavimą kreditoriui dėl ieškinio senaties normų taikymo kreditoriaus skaičiuojamiems bei ne teismine tvarka reiškiamiems ir (ar) privestinai vykdomiems reikalavimams, tačiau teismas taikyti tokį teisių gynybos būdą (taikyti ieškinio senatį) turi teisę, atsižvelgdamas į CK 1.133 straipsnį, tik jeigu skolininkas nėra prievolės įvykdęs kreditoriui.

Atsižvelgdamas į kasacinio teismo praktiką dėl įmokų paskirstymo, kasacinis teismas darė išvadą, kad skolininkas, mokėdamas įmokas kreditoriui ir neturėdamas kreditoriaus sutikimo dėl kitokio įmokų paskirstymo, nei nustatyta įstatyme ar šalių susitarimu, iš esmės sutinka su įmokų paskirstymu pagal įstatymą arba pagal šalių susitarimą, ir todėl toks mokėjimas vertintinas kaip savanoriškas valinis mokėjimas. Kasacinis teismas nurodė, kad ieškovei Sutartyje įtvirtinta įmokų paskirstymo tvarka buvo žinoma, todėl ji, atlikdama pavėluotus mokėjimus, turėjo suvokti, kad jos sumokėtos sumos bus įskaitomos pagal sutartyje nustatytą eiliškumą. Kasacinis teismas sprendė, kad atsakovės veiksmai atliekant mokėjimų įskaitymą pagal sutartyje nustatytą eiliškumą yra teisėti, nes tik teismas turi teisę taikyti ieškinio senatį. Todėl šie ieškovės mokėjimai ir atsakovės pagal sutartį atliktas įmokų paskirstymas negali būti vertinami kaip atlikti prieš ieškovės valią ar neteisėti. Dėl šios priežasties ieškovė, jau įvykdžiusi prievolę atsakovei, sumokėdama atsakovės priskaičiuotas netesybas, negali išsireikalauti iš atsakovės sumokėtų, ieškinio senaties terminą viršijančių netesybų.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino šią bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir atmetė ieškinį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-146-611/2021

Asmenys

Dėl stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės skyrimo būtinumo sprendžiant dėl asmens pripažinimo ribotai veiksnium

Viešąjį interesą ginantis prokuroras prašė teismo paskirti suinteresuotam asmeniui teismo psichiatrijos ekspertizę ir, teismo psichiatrijos ekspertizei nustačius, kad suinteresuotas asmuo dėl psichikos sutrikimų yra ribotai veiksnus, pripažinti jį ribotai veiksnium tam tikrose turtinių ir neturtinių santykių srityse. Pirmosios instancijos teismas paskyrė pareiškėjo prašomą ekspertizę, tačiau teismo ekspertai ekspertizės akte nepateikė kategoriškos išvados, nurodė, kad šiuo metu galima pagrįstai įtarti tiriamajam organinio pobūdžio psichikos sutrikimus, kuriuos siekiant patikimai diferencijuoti tarp asmenybės ypatumų su pervertinimo idėjomis ir organinio kliedesinio sutrikimo reikalingas ilgalaikis psichikos būklės stebėjimas stacionaro sąlygomis, todėl rekomendavo suinteresuotam asmeniui skirti stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę. Prokuroras pateikė teismui prašymą skirti stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę, tačiau pirmosios instancijos teismas atmetė šį prašymą, o kartu ir prašymą apriboti suinteresuoto asmens veiksnumą tam tikrose srityse, nenustatęs, kad suinteresuotas asmuo tik iš dalies suvokia savo veiksmų reikšmę ir juos valdo. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė priešingai – pripažino esant poreikį skirti suinteresuoto asmens stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę ir dėl šios priežasties panaikino pirmosios instancijos sprendimą, ir grąžino bylą nagrinėti iš naujo tam, kad tokia ekspertizė būtų paskirta.

Kasacinis teismas nurodė, kad taikant asmens pripažinimo ribotai veiksnium institutą, įtvirtintą CK 2.11 straipsnyje, kiekvienu atveju yra svarbu turėti omenyje šio instituto taikymo tikslą. CK 3.239 straipsnio 1 dalyje rūpybos tam tikroje srityje ribotai veiksnium pripažintam asmeniui nustatymo tikslas yra apibrėžtas kaip siekis apsaugoti ir apginti ribotai veiksniaus tam tikroje srityje asmens teises ir interesus. Taigi pirminis ir svarbiausias fizinio asmens civilinio veiksnumo apribojimo instituto taikymo tikslas yra paties ribotai veiksniaus asmens interesų apsauga tam tikrose civilinių teisinių santykių srityse, t. y. turtinių ir neturtinių santykių srityse, tokiose kaip sandorių sudarymas, paveldėjimo teisiniai santykiai, santuokos sudarymas ir kt. Įgyvendindamas šio

instituto apsaugos priemonės teismas, nustatęs poreikį apriboti asmens, dėl psichikos ir elgesio sutrikimo iš dalies negalinčio suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, veiksnumą tam, kad būtų apsaugoti jo interesai, sprendime nurodo konkrečias sritis ir paskiria rūpintoją, kuris padeda pripažintam ribotai neveiksniu asmeniui dalyvauti civiliniuose teisiniuose santykiuose, pvz., sudaryti sandorius, spręsti su paveldėjimu susijusius klausimus ir atlikti su tuo susijusius veiksmus ir pan. (CK 2.11 straipsnio 2 dalis), taip užtikrinant jo teisę būti civilinių teisinių santykių subjektu, valstybei pasirūpinant tokio asmens interesų apsauga, t. y. kad jis, dėl psichikos ir elgesio sutrikimo iš dalies negalėdamas suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, nepadarytų sau turtinės ar neturtinės žalos. Kitokio pobūdžio psichikos liga sergančio asmens interesų apsauga vykdoma pasitelkiant kitus institutus, pvz., Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 12 straipsnyje yra įtvirtinta priverstinė asmens hospitalizacija laikantis griežtai nustatytos tvarkos tais atvejais, kai iš paciento elgesio ir (ar) kitų objektyvių duomenų galima pagrįstai spręsti, jog yra reali grėsmė, kad jis savo veiksmais ar neveikimu gali padaryti esminę žalą savo ar aplinkinių sveikatai, gyvybei ir (ar) turtui. Taip pat viešosios teisės normomis tokiems asmenims gali būti nustatyti tam tikri apribojimai, pvz., draudimas įsigyti ir turėti ginklus ir šaudmenis pagal Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 3, 10 punktus ir kt.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad teismas, sprenddamas dėl asmens pripažinimo ribotai veiksniumi tam tikrose srityse ir taikydamas medicininių kriterijų, turi skirti asmens ambulatorinę ekspertizę (išskyrus CPK 471 straipsnyje nustatytas išimtis). Galimybė teismui skirti asmens stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę įstatymo leidėjo yra nustatyta tik tuo atveju, kai sprendžiamas klausimas dėl asmens pripažinimo neveiksniu (CPK 467 straipsnio 4 dalis). Tai reiškia, kad tuo atveju, kai byloje sprendžiamas klausimas dėl asmens pripažinimo ribotai veiksniumi tam tikrose srityse ir teismas nenustato, kad asmuo dėl psichikos sutrikimo negali suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, t. y. nenustato teisinio (juridinio) neveiksnumo kriterijaus, asmens stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę negali būti skiriama. Toks stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės kaip išimtinio pobūdžio priemonės (lot. *ultima ratio*) skyrimas yra grindžiamas tuo, kad tokia ekspertizė susijusi su intervencija į asmens privatų gyvenimą, be kita ko, apimančią tokią jautrią sritį kaip asmens psichinė sveikata, taip pat su ypatingu asmens laisvių suvaržymu. Kasacinio teismo vertinimu, šioje byloje apeliacinės instancijos teismo nenustatyta, kad byloje esantys duomenys, gauti ambulatorinio tyrimo metu, patvirtintų, jog suinteresuotas asmuo serga tam tikra psichikos liga, ir kad šie duomenys teiktų pagrindą spręsti dėl suinteresuoto asmens negalėjimo suprasti savo veiksmų tam tikrose srityse reikšmės ar jų valdyti ir jo pripažinimo neveiksniu tose srityse CK 2.10 straipsnio pagrindu. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nevertino kitų byloje esančių įrodymų, kurie kartu su ambulatorinės teismo ekspertizės išvada galėtų patvirtinti arba paneigti, jog suinteresuotas asmuo serga psichine liga, ir atitinkamai nespėdė, ar yra pagrindas byloje taikyti juridinį kriterijų – spręsti dėl suinteresuoto asmens (ne)galėjimo iš dalies suprasti savo veiksmų tam tikrose srityse reikšmę ir juos valdyti. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad ambulatorinės teismo psichiatrijos ekspertizės išvadoje nurodyti duomenys apeliacinės instancijos teismo turėjo būti vertinami ne turint tikslą skirti suinteresuotam asmeniui stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę, o siekiant nustatyti, ar jis turi psichikos ir elgesio sutrikimą (medicininis kriterijus) ir ar jis gali iš dalies suprasti savo veiksmus ir juos valdyti (juridinis kriterijus). Kasacinis teismas pažymėjo, kad tik tokiu atveju, jeigu apeliacinės instancijos teismas, vertindamas šiuos duomenis, būtų nustatęs, kad suinteresuotas asmuo dėl psichikos sutrikimo nesupranta savo veiksmų tam tikrose srityse reikšmės ir yra pagrindas spręsti dėl jo neveiksnumo tose srityse nustatymo, teismas būtų galėjęs suinteresuotam asmeniui skirti stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę. Kasacinis teismas konstatavo, kad tuo atveju, kai byloje nepakanka duomenų, patvirtinančių, kad fizinis asmuo turi psichikos ir elgesio sutrikimų ir dėl to iš dalies negali suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, prašymas pripažinti tokį asmenį ribotai veiksniumi toje srityje turėtų būti atmetamas. Be to, kasacinis teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad psichinės ligos ar proto negalia savaime dar nereiškia teisinio veiksnumo neturėjimo, t. y. net ir asmeniui nustatytų psichikos sutrikimų nulemtas asmens negalėjimas suprasti

savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti ne visuomet teismo pripažįstamas pagrindžiančiu rūpybos asmeniui poreikį ir atitinkamai šio instituto taikymą. Taigi galima situacija, kad teismas, nustatęs psichikos sutrikimų nulemtą asmens negalėjimą iš dalies suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, nuspręs, jog rūpyba tokiam asmeniui yra perteklinė ir neskirtina. Kasacinis teismas pažymėjo, kad asmens veiksnio ribojimas yra kraštutinė priemonė, taikytina tik išimtiniais atvejais, kai nustatoma, jog konkrečiu atveju asmens teisių ir laisvių suvaržymo pagrindai yra svarbūs bei pakankami ir šis jo privataus gyvenimo apribojimas nebus neproporcingas teisėtam tikslui apsaugoti pirmiausia tokio asmens interesus.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo šiam teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-319-1075/2021

Sutarčių teisė

Dėl daikto sulaikymo ir teisės sulaikyti mokėjimą, kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonės

Ieškovė (vežėjas) prašė teismo priteisti iš atsakovės (užsakovės) skolą pagal ieškovės išrašytas sąskaitas faktūras už vežimą ir palūkanas. Po ieškinio pateikimo atsakovė sąskaitas iš dalies apmokėjo. Ieškovė nurodė, kad šalys sudarė tris vienkartinės krovinių pervežimo sutartis (toliau – Sutartys), pagal kurias ieškovė įvykdė savo sutartinius įsipareigojimus (pervežimus), o atsakovė – tik iš dalies (liko skolinga dalį užmokesčio už vežimą). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino ieškinį dėl likusios užmokesčio dalies priteisimo ir palūkanų. Atsakovė kasaciniame skunde kelia teisės klausimą, ar teisė sulaikyti užmokesčio už vežimą mokėjimą gali būti kvalifikuojama kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonė.

Kasacinis teismas nurodė, kad ginčo šalys Sutartyse susitarė, jog užsakovė turi teisę sustabdyti vežimo užmokesčio sumokėjimą, jeigu jai pareiškiamos pretenzijos dėl vežimo sutarties vykdymo, jei CMR važtaraštyje arba protokole yra žymų apie padarytus krovinio pažeidimus ar kitus nuostolius; taip pat užmokesčio mokėjimas gali būti sustabdytas, iki bus išspręstas klausimas dėl nuostolių atlyginimo arba iki užsakovės klientas ar faktinis siuntėjas atsiskaitys su ja. Užsakovė turi teisę įskaityti užmokestį už pervežimą į nuostolių atlyginimą. Į nuostolių atlyginimą gali būti įskaitomi ir mokėjimai už kitų krovinių vežimus.

Kasacinis teismas pritarė šią bylą nagrinėjusių teismų išvadai, kad kreditorius daikto sulaikymo teisę gali įgyvendinti tik tuomet, jeigu yra pasibaigęs skolininko prievolės kreditoriui įvykdymo terminas. Tačiau kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad tokia teisė gali būti įgyvendinama, jeigu kreditorius yra skolininkui priklausančio daikto teisėtasis valdytojas, t. y. sulaikymo teisę gali įgyvendinti tik į skolininkui priklausantį daiktą. Sulaikymo teise kreditorius turi teisę pasinaudoti pagal įstatymą, nepriklausomai nuo to, ar tokia jo teisė yra įtvirtinta sutartyje. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai atsakovės prievolę sumokėti likusį užmokestį už vežimą ieškovei vertino kaip ieškovei priklausantį daiktą, esantį pas atsakovę, CK 6.69 ir 4.229 straipsnių taikymo prasme. Kasacinis teismas pažymėjo, kad sulaikymo teisės objektu, be kita ko, gali būti ir pinigai, tačiau tokiu atveju būtinas elementas, kad pinigai nuosavybės teise turi priklausyti skolininkui. Tačiau šios bylos atveju atsakovės prievolė ieškovei sumokėti užmokestį negali būti vertinama kaip atsakovės ieškovei priklausančio daikto (pinigų) valdymas. Todėl vien dėl to, kad atsakovė nėra ieškovei priklausančių pinigų valdytoja, šioje byloje negalėjo būti taikomos daikto sulaikymą reglamentuojančios teisės normos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pripažįstama, jog teisė sulaikyti mokėjimus taip pat gali būti kvalifikuojama kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonė. Papildydamas šią ankstesnę Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, kasacinis teismas pažymėjo, kad, nors kasacinis teismas dėl teisės sulaikyti mokėjimus kvalifikavimo kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonės yra pasisakęs ginčiuose, kilusiuose iš rangos teisinių santykių, tačiau CK 6.70 straipsnio 1 dalies normos aiškinimo prasme ši taisyklė yra universali. Tai reiškia, kad teisė sulaikyti

mokėjimą gali būti kvalifikuojama pagal CK 6.70 straipsnį kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonė bet kokio pobūdžio sutartiniuose teisiniuose santykiuose. Kvalifikavus sutartyje įtvirtintą teisę sulaikyti mokėjimą kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonę, tokiu būdu gali būti užtikrinama ir būsima prievolė, t. y. prievolė, kuri tokio susitarimo metu dar neegzistuoja, tačiau gali atsirasti ateityje. Kasacinio teismo vertinimu, Sutarties ginčo sąlyga, kurioje įtvirtinta atsakovės (užsakovės) teisė sustabdyti vežimo užmokesčio sumokėjimą, jeigu jai pareiškiamos pretenzijos dėl vežimo sutarties vykdymo, jei CMR važtaraštyje arba protokole yra žymų apie padarytus krovinio pažeidimus ar kitus nuostolius, atsižvelgiant į tokio susitarimo tikslą užsitikrinti atsakovės galimybę padengti dėl netinkamo ieškovės atlikto pervežimo galimai patirtą ar ateityje galimą patirti nuostolį, kuris dar nėra žinomas, į tai, kad tame pačiame punkte atskirai yra įtvirtinta, jog atsakovė turi teisę įskaityti užmokesčių už pervežimą į nuostolių atlyginimą, vadovaujantis logikos dėsniais ir CK 6.193 straipsnyje įtvirtintomis sutarčių aiškinimo taisyklėmis, bylą nagrinėjusių teismų turėjo būti kvalifikuojama kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonė. Sutarties ginčo sąlygos turinys leidžia daryti išvadą, jog užmokesčio už pervežimą sulaikymo teisės kvalifikavimas kaip sulaikymo teisės pagal CK 6.69 straipsnį neatitinka šios normos taikymo sąlygų ir prieštarauja logikos dėsniams, nes sutartyje yra įtvirtinta užsakovės teisė iš karto įskaityti užmokesčių už pervežimą į patirtus nuostolius. Būtent tokios įskaitymo teisės realiam įvykdymui užtikrinti ir būtina atsakovės teisė sulaikyti užmokesčio už pervežimą mokėjimą, iki paaiškės jos patirtas dėl ieškovės netinkamai atlikto pervežimo nuostolis. Kasacinis teismas konstatavo, kad šią bylą nagrinėję teismai be teisinio pagrindo pripažino atsakovės taikomą dalies užmokesčio už pervežimą sumokėjimo sustabdymą neteisėtu.

Kadangi ieškovė neginčijo fakto, kad pagal Sutartį yra galimas nuostolių atlyginimas ir kad atsakovei gali tekti padengti jos kliento nuostolius dėl ieškovės atlikto pervežimo metu apgadintos prekės, atsakovė pateikė į bylą įrodymus, jog atsakovės užsakovė pateikė jai reikalavimą atlyginti nuostolius, kasacinis teismas nusprendė, kad teismų nustatytos faktinės aplinkybės yra pakankamos tinkamam šalių sudarytos Sutarties ginčo sąlygos teisingam kvalifikavimui, netiriant ir nenustatant papildomų faktinių aplinkybių. Todėl kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų dalis, kuriais tenkintas ieškovo reikalavimas dėl likusios dalies užmokesčio priteisimo, ir atmetė šį ieškovo reikalavimą, taip pat sumažino ieškovei iš atsakovės priteistų palūkanų sumą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-153-611/2021

Dėl akcijų apmokėjimo termino pagal akcijų pasirašymo sutartį teisinės prigimties ir teisinių pasekmių pažeidus pareigą apmokėti akcijas nustatytu terminu

Ieškovas prašė teismo pripažinti: galiojančia jo ir atsakovės (bendrovės) sudarytą sutartį dėl jos tam tikro skaičiaus paprastųjų vardinių bendrovės akcijų pasirašymo (toliau – Sutartis), ieškovui nuosavybės teisę į nurodytas bendrovės akcijas, negaliojančiu įrašą bendrovės vertybinių popierių sąskaitoje dėl ginčo akcijų perleidimo bendrovei bei negaliojančiais visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimus, susijusius su bendrovės įstatinio kapitalo mažinimu. Ieškovas nurodė, kad nors visiškai apmokėjo už akcijas praleidęs šalių sutartą (ne vėliau kaip per 12 mėnesių nuo Sutarties sudarymo dienos) terminą, tačiau banko pavedimu sumokėtus pinigus atsakovė priėmė ir pripažino ieškovo nuosavybės teisę į ginčo akcijas. Ieškovo teigimu, tik praėjus 2 metams po visiško akcijų apmokėjimo, atsakovė nepagrįstai perleido ieškovui priklausančias akcijas sau pačiai. Ieškovas taip pat nurodė, kad bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkimo nutarimai, kuriais sumažintas įstatinis kapitalas, be kita ko, anuliuojant ginčo akcijas, negaliojantys, nes ieškovas (kaip vienas iš akcininkų) nebuvo informuotas apie ketinimą sumažinti bendrovės įstatinį kapitalą įstatyme ir bendrovės įstatuose įtvirtinta tvarka. Pirmosios instancijos teismas tenkino ieškinį, o apeliacinės instancijos teismas sprendė priešingai – ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad akcijų apmokėjimo tvarką, terminus ir jų nesilaikymo teisinius padarinius reglamentuoja Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (toliau – ABI) 45 straipsnis. Bendrovės išleistos akcijos turi būti visiškai apmokėtos per akcijų pasirašymo

sutartyje nustatytą terminą. Šis terminas negali būti ilgesnis kaip 12 mėnesių nuo akcijų pasirašymo sutarties sudarymo dienos (ABĮ 45 straipsnio 8 dalis). Kasacinis teismas padarė išvadą, kad ABĮ 45-straipsnyje nurodytas teisinis reguliavimas suponuoja, jog terminas, per kurį akcijas pasirašęs asmuo turi apmokėti akcijas, yra akcijų pasirašymo sutarties šalių susitarimo dalykas; vis dėlto įstatymų leidėjas kartu nustato maksimalų 12 mėnesių materialiosios teisės terminą dėl akcijas pasirašiusio asmens pareigos apmokėti akcijas įvykdymo. Kasacinis teismas konstatavo, kad lingvistinis, sisteminis ir teleologinis aiškinimo metodai patvirtina, jog ABĮ 45 straipsnyje nustatytas 12 mėnesių terminas, per kurį akcijas pasirašęs asmuo turi apmokėti akcijas, yra įstatymo nustatytas naikinamasis terminas, kurio teismas negali atnaujinti ir kuriuo siekiamas tikslas yra užtikrinti bendrovės įstatinio kapitalo suformavimą, jo dydžio realumą, taip visų pirma apsaugant kreditorių interesus.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad įstatymų leidėjas ne tik įtvirtino naikinamąjį terminą, per kurį akcijas pasirašęs asmuo turi apmokėti akcijas, bet ir jo pabaigos teisinės pasekmes. Visų pirma įstatymų leidėjas nustatė, kad pasibaigus naikinamajam terminui pasibaigia ir akcijų pasirašymo sutartis. Kasacinis teismas pažymėjo, kad akcijas pasirašiusio asmens pareiga apmokėti akcijas yra esminę reikšmę turinti akcijas pasirašiusio asmens pareiga pagal akcijų pasirašymo sutartį. Nors įstatymų leidėjas ABĮ 45 straipsnio 12 dalyje vartoja sąvoką „akcijų pasirašymo sutartis negalioja“, sisteminė šio straipsnio analizė leidžia daryti išvadą, kad įstatymų leidėjas įstatymu siekė nustatyti ne akcijų pasirašymo sutarties kaip sandorio negaliojimo pagrindą, bet akcijų pasirašymo sutarties pabaigos, asmeniui neįvykdžius esminę reikšmę turinčios pareigos per naikinamąjį terminą, pagrindą. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad pasibaigus ABĮ 45 straipsnio 8 dalyje nustatytam naikinamajam terminui pareiga apmokėti akcijas taip pat pasibaigia ir ji negalioja į ateitį. Pasibaigus esminę reikšmę turinčiai pareigai, pagal ABĮ 45 straipsnio 12 dalį pasibaigia ir akcijų pasirašymo sutartis. Taigi, ABĮ 45 straipsnio 12 dalis įtvirtina specialų įstatyme nustatytą sutarties pabaigos pagrindą, kuris, atsižvelgiant į tai, kad akcijas pasirašęs asmuo neįvykdo esminę reikšmę turinčios pareigos ar ją įvykdo netinkamai, savo esme atitinka sutarties nutraukimo dėl esminio sutarties pažeidimo pagrindą, tik šiuo atveju sutartis pasibaigia ne dėl sutarties šalies išreikštos valios, bet įstatymo nustatytu pagrindu. Kasacinis teismas pažymėjo, kad paprastai, sutarčiai pasibaigus dėl esminio sutarties pažeidimo, taikoma restitucija (CK 6.222 straipsnis). Specialias tokios restitucijos taisykles – vienašalę restituciją – ir kitas teisinės pasekmes – sumokėtų įnašų negrąžinimą – nustato ABĮ 45 straipsnio 12 dalis. Be to, suėjus ABĮ 45 straipsnio 8 dalyje nustatytam naikinamajam terminui ir pasibaigus akcijų pasirašymo sutarčiai bendrovė ne vėliau kaip per 12 mėnesių nuo akcijų apmokėjimo termino pabaigos turi perleisti akcijas kitų asmenų nuosavybėn arba sumažinti įstatinį kapitalą anuliuodama akcijas. Tai reiškia, kad per šioje dalyje nustatytą terminą bendrovė turi nebūtinai sumažinti įstatinį kapitalą anuliuodama akcijas, tačiau taip pat turi diskreciją nuspręsti perleisti akcijas kitų asmenų nuosavybėn. Abiem atvejais yra siekiama užtikrinti anksčiau nurodytų tikslų įgyvendinimą.

Atsižvelgdamas į tai, kas nurodyta, kasacinis teismas padarė išvadą, kad ginčo akcijų pasirašymo sutartis pasibaigė ieškovui laiku nesumokėjus akcijų pasirašymo sutartyje nustatytos akcijų kainos. Tokia ginčo akcijų pasirašymo sutarties pabaiga sukelia teisinius padarinius, nurodytus ABĮ 45 straipsnio 12 dalyje, įskaitant vienašalę restituciją. Vis dėlto kasacinis teismas, atsižvelgdamas į šioje byloje nustatytas aplinkybes ir susiklosčiusią situaciją, sprendė, kad šiuo konkrečiu atveju akcijų pasirašymo pabaigos teisinių pasekmių taikymas taikant vienašalę restituciją ir laikant apmokėtas akcijas savomis bendrovės akcijomis neatitiktų teisingumo bei sąžiningumo principų. Kasacinio teismo vertinimu, tokioje situacijoje, kai ieškovas šiek tiek daugiau nei po dviejų mėnesių nuo akcijų pasirašymo sutartyje nustatyto termino sumoka visą akcijų pasirašymo sutartyje nustatytą pasirašytų akcijų emisijos kainą, atsakovė priima šį apmokėjimą ir iki pinigų už akcijas sumokėjimo nesumažina įstatinio kapitalo bei neanuliuoja akcijų, o priešingai, po akcijų pasirašymo sutarties pabaigos pripažįsta ieškovą esant savo akcininku, ieškovo nuosavybės teisės į akcijas nepripažinimas lemtų nesąžiningą sutarties pabaigos rezultata. Kasacinis teismas pažymėjo, kad susiklosčiusi situacija iš esmės atitinka ir ABĮ 45 straipsnio 12 dalyje nustatytą bendrovės teisę perleisti akcijas kitų asmenų nuosavybėn, o ABĮ

45 straipsnio 12 dalis neriboja bendrovės teisės po akcijų pasirašymo sutarties pabaigos tokias akcijas perleisti ir akcijas pasirašiusiam asmeniui. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad šioje byloje ieškovo nuosavybės teisės į akcijas pripažinimu nebūtų pažeisti ir kreditorių interesai. Ieškovui (nors ir pavėluotai) sumokėjus visą akcijų pasirašymo sutartyje nustatytą pasirašytų akcijų emisijos kainą, atsakovei priėmus šį apmokėjimą ir iki pinigų už akcijas sumokėjimo nesumažinus įstatinio kapitalo bei neanuliuavus akcijų, įstatinio kapitalo dydis atitiko realią situaciją. Tai reiškia, kad buvo pasiektas ABĮ 45 ir 54 straipsniais įtvirtintomis taisyklėmis siekiamas tikslas ir apsaugoti kreditorių interesai. Atsižvelgiant į įstatinio kapitalo reikšmę kreditorių interesams, kreditorių interesai būtų labiau apsaugoti išsaugant atsakovės įstatinio kapitalo padidinimą nei jo neišsaugant.

Remdamasis išdėstytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-208-1075/2021

Dėl kompensacijos už prarastą tarptautinę registruotąją siuntą ir prarastą tarptautinį paprastąjį siuntinį apskaičiavimo

Ieškovas teismo prašė priteisti iš atsakovės kompensaciją už prarastas tarptautines siuntas (tam tikrą skaičių registruotųjų korespondencijos siuntų ir paprastųjų siuntinių). Ginčo šalys yra sudariusios paslaugų teikimo sutartį, kurios pagrindu atsakovė teikia ieškovui pašto paslaugas. Ieškovas, naudodamasis atsakovės pašto paslaugomis, siuntė didelį kiekį siuntų, dalis jų buvo prarasta. Ieškovui pareikalavus išmokėti kompensaciją dėl minėtų siuntų praradimo, ieškovo nuomone, atsakovė nepagrįstai atsisakė išmokėti kompensaciją ir pareikalavo, kad ieškovas pateiktų siųstų daiktų vertę patvirtinančius dokumentus. Ieškovo teigimu, kompensaciją sudaro fiksuotas dydis, nepriklausantis nuo siųstų siuntų ar siuntinių vertės. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino ieškinį.

Kasacinis teismas nurodė, kad žala dėl universaliosios pašto paslaugos teikėjo prarastų, sugadintų tarptautinių pašto siuntų atlyginama vadovaujantis Pasaulinės pašto sąjungos Pasaulinės pašto konvencijos (toliau – Konvencija), Pašto korespondencijos reglamento (toliau – Korespondencijos reglamentas) ir Pašto siuntinių reglamento (toliau – Siuntinių reglamentas) (toliau kartu – Reglamentai) nuostatomis. Kasacinio teismo vertinimu, sisteminis Konvencijos 23 straipsnio 2 dalies 1 punkto, 7 dalies ir Korespondencijos reglamento 159 straipsnio 4 dalies nuostatų aiškinimas neleidžia teigti, kad už registruotųjų siuntų praradimą yra nustatytas fiksuotas kompensacijos dydis. Kasacinis teismas konstatavo, kad kompensacija už prarastą registruotąją siuntą skaičiuotina pagal siuntoje siųstų daiktų vertę, tačiau tokia kompensacija negali viršyti Korespondencijos reglamento 159 straipsnio 4 dalyje nurodyto maksimalaus kompensacijos dydžio, kuris šiuo atveju sudaro 30 specialiųjų skolinimosi teisių (toliau – SDR).

Analogišką išvadą kasacinis teismas padarė ir dėl kompensacijos už prarastą paprastąjį siuntinį apskaičiavimo. Kasacinis teismas konstatavo, kad Siuntinių reglamento 154 straipsnio 3 dalies 1 punkte nurodytas dydis yra didžiausia kompensacijos suma, galinti būti išmokėta paprastųjų siuntinių praradimo atveju, o ne fiksuoto dydžio kompensacija, mokėtina kiekvienam siuntėjui, kurio siuntinys buvo prarastas. Vadovaujantis Konvencijos 23 straipsnio 3 dalies 1 punktu, 7 dalimi bei Siuntinių reglamento 154 straipsnio 3 dalies 1 punktu, siuntėjai už paprastųjų siuntinių praradimą turi teisę į siųstų daiktų verte paremtą kompensaciją, kuri negali viršyti Siuntinių reglamento 154 straipsnio 3 dalies 1 punkte nurodyto 40 SDR už siuntinį ir 4,5 SDR už kilogramą dydžio.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad būtent ieškovui, kaip siuntėjui, siekiančiam gauti kompensaciją už prarastas siuntas ar siuntinius, tenka pareiga pagrįsti siuntų ir siuntinių turinį bei (ar) vertę (pvz., siuntų ar siuntinių negavusių klientų atliktais mokėjimais ar pan.), o atsakovei – ginčyti ieškovo pateiktus įrodymus (pvz., vertinant, ar ieškovo nurodytų prekių svoris atitinka siuntos (siuntinio) svorį ar pan.), jei ji mano tai esant ekonomiškai tikslinga. Tačiau siuntėjui tenkanti įrodinėjimo pareiga neturi būti pernelyg apsunkinta. Visais atvejais turi būti atsižvelgiama į individualias su siuntimu susijusias aplinkybes (siuntimo tikslą, siuntimo pobūdį (asmeninė

korespondencija ar verslo tikslais siunčiama siunta) ir pan.) ir į tai, ar siuntėjas turi objektyvias galimybes pateikti siuntų ir siuntinių vertę (turinį) pagrindžiančius įrodymus. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad tais atvejais, kai šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, jų dydį nustato teismas. Tai reiškia, jog tuo atveju, kai žalos padarymo faktas, kaip pagrindas prievolei dėl žalos atlyginimo atsirasti, yra įrodytas, ieškinys dėl žalos atlyginimo negali būti atmestas tik tuo pagrindu, kad suinteresuota šalis tinkamai neįrodė patirtų nuostolių dydžio. Taigi, bet kokių atveju, kilus ginčui dėl kompensacijos apskaičiavimo, galutinį mokėtiną kompensacijos dydį, kuris negali viršyti 30 SDR už prarastą registruotąją siuntą, 40 SDR už siuntinį ir 4,50 SDR už kilogramą paprastųjų siuntinių praradimo atveju, turi nustatyti teismas.

Kasacinis teismas nusprendė, kad šią bylą nagrinėjusių teismų išvados dėl fiksuoto dydžio kompensacijų mokėjimo už prarastus paprastuosius siuntinius ir registruotąsias siuntas išmokėjimo yra nepagrįstos. Atsižvelgdamas į tai bei į tai, kad teismai netyrė ir nenustatė aplinkybių, reikšmingų ieškovo reikalavimui priteisti kompensaciją už tokių siuntų ir siuntinių praradimą išspręsti, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-193-403/2021

Dėl neigiamų palūkanų taikymo kreditavimo sutartyse galimybės

Ieškovas prašė teismo įpareigoti atsakovą (banką) perskaičiuoti ieškovo pagal būsto kredito sutartį (toliau – Sutartis) mokėtinas periodines kredito sumas, pritaikius neigiamą palūkanų normą, taip pat priteisti nuostolius, kuriuos sudaro ankstesniais laikotarpiais sumokėtų periodinių įmokų perviršio suma. Ieškovo ir atsakovo sudarytos Sutarties 5.1 punkte įtvirtinta palūkanų skaičiavimo tvarka, kad už kreditą skaičiuojama metinė palūkanų norma, kurią sudaro bazinė palūkanų norma ir sutartyje nustatyto dydžio maržos procentas. Vėliausiu Sutarties pakeitimu (2008 metais) šalys susitarė kredito valiutą eurais pakeisti į valiutą Šveicarijos frankais bei bazinę palūkanų normą – 6 mėn. EURIBOR pakeisti į bazinę palūkanų normą – 6 mėn. LIBOR CHF. Ieškovas nurodė, kad nuo 2015 metų bazinė palūkanų norma LIBOR CHF yra neigiama ir yra mažesnė už kredito sutartyje nustatytą 0,6 proc. maržą. Atsižvelgiant į tai, ieškovo teigimu, bankas turi taikyti palūkanų normą, apskaičiuotą pagal Sutartį, mažindamas ieškovo kas mėnesį mokamą kredito sumą tokia dalimi, kuri gaunama pritaikius neigiamą palūkanų normą visai likusiai nesumokėtai kredito sumai. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino ieškinį.

Kasacinis teismas nurodė, kad kitaip nei palūkanų marža, kuri yra nekintantis ir teigiamas dydis, konkrečiai sutarčiai taikomos bazinės palūkanų normos reikšmė tam tikrais laikotarpiais gali būti neigiama. Neigiamomis palūkanomis kaip pinigų politikos instrumentu iš esmės siekiama sustabdyti valiutos defliaciją (vertės augimą susiejant su kitomis valiutomis) ir skatinti bankus skolinti pinigus rinkai. Dėl neigiamų palūkanų taikymo vietoj kredito davėjo pagrindinio intereso – gauti pelną iš palūkanų už suteiktus kreditus – gali atsirasti naujas interesas – paskolinti kuo daugiau lėšų, siekiant išvengti centrinio banko taikomų mokesčių už lėšas, kurios viršija privalomųjų atsargų dydį, t. y. kredito davėjo pagrindinis interesas tampa nebe nauda palūkanų forma, o siekis, kad kas nors kitas, ne centrinis bankas, saugotų lėšas tam tikrą laiką. Kasacinis teismas pripažino teisiškai pagrįsta bylą nagrinėjusių teismų išvadą, kad neigiamų palūkanų taikymas kreditavimo teisiniuose santykiuose, ypač ilgalaikių kreditavimo sutarčių atveju, pats savaime negali būti laikomas paneigiančiu kreditavimo sutarties esmę. Plėtodama ankstesnę Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką dėl neigiamų palūkanų taikymo kreditavimo sutartyse galimybės, kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal kreditavimo teisinius santykius reglamentuojančias CK nuostatas ir jas aiškinančią teismų praktiką pareiga grąžinti kredito davėjui kredito sumą ir pareiga mokėti palūkanas yra dvi savarakiškos prievolės, tenkančios būtent kredito gavėjui (CK 6.881 straipsnio 1 dalis), o kredito davėjo pareiga mokėti palūkanas už suteiktą kreditą nėra nustatyta ir šios kategorijos sutartims nėra būdinga. Taigi, kredito davėjo pareiga mokėti palūkanas kredito gavėjui (mažinti grąžintiną kredito dalį neigiamų palūkanų dalimi) gali atsirasti

tik tuo atveju, jei šalys konkrečioje sutartyje dėl tokios kredito davėjo pareigos aiškiai ir nedviprasmiškai susitarė.

Apeliacinės instancijos teismas, skundžiama nutartimi pritardamas pirmosios instancijos teismo išvadai, kad pagal šalių sudarytą sutartį atsakovas privalėjo taikyti neigiamas palūkanas ir atitinkamai mažinti ieškovo gražintinos kredito dalies dydį, šią savo išvadą grindė šalių sudarytos būsto kredito sutarties 5.1 punkto nuostatomis, įtvirtinančiomis palūkanų skaičiavimo tvarką. Kasacinis teismas konstatavo, kad nurodyta apeliacinės instancijos teismo išvada, grindžiama išimtinai šalių sudarytos sutarties 5.1 punkto nuostatomis, padaryta nesilaikant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuotų sutarčių aiškinimo taisyklių, reikalaujančių bet kurią sutarties sąlygą (taip pat ir palūkanų skaičiavimo metodą įtvirtinančią sutarties sąlygą) aiškinti atsižvelgiant į visą sutarties kontekstą, sutarties sąlygų tarpusavio ryšį, sutarties esmę ir tikslą bei jos sudarymo aplinkybes, todėl negali būti pripažinta pagrįsta. Kasacinio teismo vertinimu, taikydamas subjektyvųjį sutarties aiškinimo metodą šioje byloje apeliacinės instancijos teismas, be kita ko, turėjo įvertinti, ar sudarant kredito sutartį egzistavo neigiamų palūkanų reiškiny, t. y. ar sutarties šalys galėjo dėl jo susitarti. Jei būtų nustatyta, kad sutarties sudarymo metu neigiamų palūkanų reiškiny neegzistavo ir šalys negalėjo jo numatyti, tai lemtų išvadą, kad sutarties šalys negalėjo turėti ketinimų ir lūkesčių dėl neigiamų palūkanų taikymo, t. y. tikrieji šalių ketinimai šiuo klausimu objektyviai negali būti nustatyti. Nesant galimybės nustatyti tikruosius šalių ketinimus neigiamų palūkanų taikymo klausimu sutartis turėtų būti aiškinama taikant objektyvųjį metodą, t. y. sistemine-lingvistinę sutarties teksto analizę, atsižvelgiant į tai, kokią prasmę jai tokiomis pat aplinkybėmis būtų suteikę analogiški šalims protingi asmenys, t. y. tirama ir vertinama, ar analogiški šalims protingi asmenys tokiomis aplinkybėmis, kurios buvo sutarties sudarymo metu, galėjo pagrįstai manyti, kad pareiga mokėti palūkanas pagal šią sutartį tenka ne tik kredito gavėjui, bet ir kredito davėjui. Skundžiama apeliacinės instancijos teismo nutartimi, be kita ko, nustatyta, jog bazinė palūkanų norma LIBOR CHF yra neigiama ir mažesnė, nei šalių sudarytoje sutartyje nurodyta marža, nuo 2015 metų, tuo tarpu faktinių duomenų, leidžiančių spręsti, kad šis reiškiny buvo tikėtinas ar juolab dėsningas finansų rinkoje šalių sutarties sudarymo metu, t. y. 2007 metais, nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismo procesiniuose sprendimuose nėra nurodyta. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismo neanalizavo, ar šalys sutartyje aptarė galimybę taikyti neigiamas palūkanas aritmetiškai jas sudedant su gražintino kredito įmokomis, t. y. ar pagal šalių sudarytos sutarties sąlygas palūkanoms esant neigiamoms ieškovas gali būti atleidžiamas nuo sutartyje įtvirtintos savarankiškos pareigos gražinti kredito davėjui visą kreditavimo sutartimi paskolintą sumą sutartyje nustatyta tvarka ir terminais. Teismas taip pat nevertino, ar pagal šalių sudarytos sutarties sąlygų visumą, joje vartojamų sąvokų prasmę, sutarties sudarymo aplinkybes galima teigti, jog pareigą mokėti palūkanas pagal šią sutartį yra prisiėmęs ne tik ieškovas, bet ir, esant tam tikroms sąlygoms, atsakovas (tik pastaruoju atveju sutarties dalyje, nustatančioje palūkanų, mokesčių ir įmokų mokėjimo tvarką, esanti nuostata galėtų būti pagrįstai vertinama kaip nustatanti atitinkamas atsakovo prievolės ieškoviui).

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir bylą perdavė šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-200-823/2021

Viešieji pirkimai

Dėl viešojo pirkimo sąlygose įtvirtintų tiekėjų kvalifikacijos reikalavimų teisėtumo bei išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos laikymosi

Ieškovė teismo prašė pripažinti neteisėtais ir panaikinti atsakovės (perkančiosios organizacijos) vykdyto viešojo pirkimo sąlygose įtvirtintus tiekėjų kvalifikacijos reikalavimus, susijusius su tiekėjo galimybe kvalifikaciją grįsti lygiaverte patirtimi, arba pripažinti ieškovės turimos patirties atitiktį nurodytiems kvalifikacijos reikalavimams, bei atitinkamai pripažinti viešojo pirkimo pagrindu pasirašytą viešojo pirkimo sutartį sudaryta neteisėtai ir negaliojančia *ab intio* (nuo

sudarymo). Ieškovė nurodė, kad viešuoju pirkimu atsakovė siekė įsigyti Bendrojo pagalbos centro informacinės sistemos programinės įrangos priežiūros paslaugas (toliau – Pirkimas). Ieškovės teigimu, Pirkimo sąlygose įtvirtinta tiekėjo galimybė kvalifikaciją grįsti patirtimi, įgyta naudojant lygiavertę programinę įrangą, yra nustatyta fiktyviai ir realiai neegzistuoja. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad ieškovės ginčijamose Pirkimo sąlygose buvo nurodyta, jog tiekėjas gali būti ne tik „Siveillance ELS Web“, bet ir lygiavertės programinės įrangos atstovas, tiekėjo specialistų kvalifikacija taip pat galėjo būti grindžiama ne tik „Siveillance ELS Web“, bet ir lygiavertės programinės įrangos specialisto sertifikatu. Ieškovė savo kvalifikacijai pagrįsti pasirinko patirtį dirbant su, jos nuomone (pagal pateiktas specialistų išvadas), lygiaverte programine įranga „SaveOnLine“. Perkančioji organizacija ieškovės pasiūlymo iškart neatmetė, bet paprašė ieškovės pateikti papildomą informaciją ir dokumentus dėl „SaveOnLine“ programinės įrangos ir pateikto sertifikato lygiavertiškumo, tokiu būdu sukurdama lūkestį, kad programinės įrangos lygiavertiškumas yra galimas. Tai, kad perkančioji organizacija jokių kitų programinių įrangų nesirengia vertinti kaip lygiaverčių, ieškovei paaiškėjo tik iš rašto, kuriuo buvo netenkinta ieškovės pretenzija dėl jos pasiūlymo atmetimo. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas sprendė, kad šiuo atveju susidarė išimtinė situacija, suteikianti teisę tiekėjui teisme reikšti reikalavimus, kurie nebuvo keliami ikiteisminėje ginčo sprendimo procedūroje (t. y. nepareiškus pretenzijos perkančiajai organizacijai dėl ginčijamų sąlygų pripažinimo negaliojančiomis).

Kasacinio teismo vertinimu, Pirkimo sąlygose nustatyti tiekėjų kvalifikacijos reikalavimai, kiek jie susiję su lygiavertiškumo įtvirtinimu, yra dviprasmiški ir klaidinantys tiekėjus. Nors šiuo atveju buvo perkamos „Siveillance ELS Web“ programinės įrangos priežiūros paslaugas, bet perkančioji organizacija Pirkimo sąlygose aiškiai nurodė tiekėjo galimybę būti lygiavertės programinės įrangos atstovu, teikti lygiaverčius sertifikatus ir siūlyti specialistus, turinčius teisę prižiūrėti ir aptarnauti lygiavertę programinę įrangą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad, kaip nustatė teismai, šiuo atveju turėjimas teisės aptarnauti ir prižiūrėti kitą programinę įrangą, net jei ji pagal savo techninius parametrus ir funkcionalumus būtų lygiavertė „Siveillance ELS Web“, neužtikrins galimybės teikti visas perkamas programinės įrangos „Siveillance ELS Web v4.15“ priežiūros paslaugas, nes tam reikalingas būtent konkretus programinės įrangos „Siveillance ELS Web“ gamintojo suteikiamas programinis kodas. Šioje byloje taip pat nustatyta, kad ieškovė, dirbanti su kita programine įranga, nurodyto programinės įrangos „Siveillance ELS Web“ kodo neturi.

Kasacinis teismas darė išvadą, kad perkančioji organizacija šiuo atveju dirbtinai sukūrė išpūdį, jog skatina konkurenciją, įtvirtindama realiai nepritaikomas Pirkimo sąlygas, ir tokiu būdu klaidino prieigos prie programinės įrangos „Siveillance ELS Web v4.15“ kodo neturinčius tiekėjus sukeldama jiems nepagrįstus lūkesčius varžytis Pirkime. Kasacinis teismas sprendė, kad ieškovė įrodė, jog nustatydamas Pirkimo sąlygų reikalavimus, kiek jie susiję su lygiavertiškumo įtvirtinimu, perkančioji organizacija pažeidė skaidrumo principą. Kasacinis teismas sprendė, kad, konstatavus ginčo Pirkimo sąlygų dviprasmiškumą ir klaidinantį pobūdį, jos laikytinos neteisėtomis. Tačiau, kasacinio teismo vertinimu, šiuo atveju nėra pagrindo ginčijamas Pirkimo sąlygas pripažinti neteisėtomis visa apimtimi. Nors nurodytų Pirkimo sąlygų dalys dėl lygiavertiškumo įtvirtinimo ir pripažintinos neteisėtomis, tačiau šios bylos kontekste nėra pagrindo teigti, kad reikalavimai tiekėjui būti įgaliotu „Siveillance ELS Web“ programinės įrangos gamintojo atstovu (jei atstovas nėra gamintojas), įgaliotu aptarnauti ir prižiūrėti minėtą programinę įrangą, bei užtikrinti, kad jo skiriami specialistai turėtų teisę prižiūrėti ir aptarnauti būtent „Siveillance ELS Web“ programinę įrangą ir kad jų kvalifikacija būtų patvirtinta profesine patirtimi bei galiojančiu būtent „Siveillance ELS Web“ programinės įrangos specialisto sertifikatu, ginčo atveju būtų nepagrįsti ir neteisėti, pažeidžiantys viešųjų pirkimų principus.

Kasacinis teismas pritarė pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvadoms, kad byloje nėra duomenų, jog ieškovė objektyviai neturėjo galimybės tapti minėtos programinės įrangos gamintojos įgaliota atstove ir turėti sertifikuotus specialistus, kad galėtų užtikrinti tinkamą programinės įrangos „Siveillance ELS Web“ priežiūros paslaugų teikimą. Kasacinis teismas konstatavo, kad šioje situacijoje nurodyti Pirkimo sąlygose keliami kvalifikacijos reikalavimai buvo

reikalingi ir pagrįsti perkamų paslaugų pobūdžiu, t. y. tuo, kad atsakovai perka jau turimos ir naudojamos programinės įrangos, kurios programinio kodo jie neturi, priežiūros paslaugas, kurioms teikti yra būtinas prižiūrimos įrangos programinis kodas.

Atsižvelgdamas į tai, kad ginčo Pirkimo objektas yra susijęs su ypatinga svarba visuomenei, todėl turi būti užtikrintas nenutrūkstamas nupirktų paslaugų teikimas, nes net laikinas Bendrojo pagalbos centro informacinės sistemos neveikimas ar netinkamas veikimas gali sukelti riziką asmenų sveikatai, gyvybei ar turtui, kasacinis teismas sprendė, kad šioje byloje egzistuoja pagrindas dėl viešojo intereso Pirkimo sutartį išsaugoti ir skirti perkančiajai organizacijai alternatyvią sankciją – baudą, neviršijančią 10 proc. Pirkimo vertės (Viešųjų pirkimų įstatymo 106 straipsnio 3 dalies 2 punktas).

Remdamasis išdėstytais argumentais, kasacinis teismas, pakeisdamas apeliacinės instancijos teismo nutartį, pripažino ieškovės ginčijamas Pirkimo sąlygų dalis, kuriose įtvirtinta galimybė tiekėjams kvalifikaciją grįsti lygiaverte programine įranga, lygiaverčiais sertifikatais ir lygiaverte patirtimi, neteisėtomis ir skyrė atsakovui baudą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-151-969/2021

Statybų teisė

Dėl pareigos turėti statybą leidžiantį dokumentą atliekant statinio inžinerinių sistemų paprastąjį remontą

Ieškovas teismo prašė panaikinti Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos (toliau – Inspekcija) savavališkos statybos aktą, privalomąjį nurodymą nevykdyti jokių statinio ar jo dalies statybos darbų ir nurodymą pašalinti savavališkos statybos padarinius. Ieškovas nurodė, kad jo bute atliktas remontas yra paprastas remontas, kuriam atlikti statybą leidžiantis dokumentas nėra reikalingas, taigi nėra savavališkos statybos fakto, nurodyto ginčijamame savavališkos statybos akte, o ginčijami Inspekcijos surašyti administraciniai aktai yra neteisėti. Pirmosios instancijos teismas tenkino ieškinį, o apeliacinės instancijos teismas sprendė priešingai – atmetė ieškinį. Ieškovas kasaciniame skunde kėlė klausimą dėl statybą leidžiančio dokumento būtinumo jam savo bute išmontavus vandentiekio ir nuotekų tinklus, karšto vandens tiekimo ir šildymo sistemos vamzdynus bei radiatorius, sumontavus laikinus vamzdžius, siekiant užtikrinti nenutrūkstamą karšto ir cirkuliacinio vandens tiekimą name, išardžius balkoną ir kambarį ribojusią sienos dalį, esančią po palange, taip sujungiant balkoną ir kambarį bei padidinant šildomą plotą ir šildymo sistemos vamzdį nutiesus į balkoną. Tarp šalių kilęs ginčas dėl to, ar ieškovas pertvarkė bendrąją šildymo sistemą ir ar reikalingas leidimas atlikti tokius darbus, ar ieškovas atliko atskiros vartotojo inžinerinės (šildymo) sistemos keitimo darbus, kuriuos atlikti leidimas nėra reikalingas.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 27 straipsnio 1 dalies 5 punktą statybą leidžiantis dokumentas – leidimas atlikti statinio paprastąjį remontą – privalomas, be kita ko, tais atvejais, kai yra įrengiamos, pertvarkomos, išmontuojamos pastato dujų, šildymo ar elektros bendrosios inžinerinės sistemos (išskyrus vienbutį gyvenamąjį namą ir pagalbinio ūkio paskirties statinį, nesudėtingąjį statinį). Ieškovo nuomone, išardytieji vamzdynai yra ne daugiabučio namo bendrosios inžinerinės sistemos dalis, bet atskira vartotojo inžinerinė sistema, kurios paprastojo remonto darbams atlikti statybą leidžiantis dokumentas nereikalingas. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas nurodė, kad vartotojo inžinerinė sistema yra laikoma statinio bendrosios inžinerinės sistemos dalimi (posisteme), todėl jai taikytinos teisės aktų nuostatos, reglamentuojančios bendrąsias inžinerines sistemas. Šios bylos nagrinėjimo metu ieškovas nepateikė įrodymų, patvirtinančių inžinerinės sistemos atskirumą nuo bendrosios inžinerinės sistemos. Kasacinio teismo vertinimu, apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs byloje esančius duomenis, nekonstatavęs inžinerinės sistemos atirbojimo nuo bendrosios, turėjo pagrindą ją traktuoti kaip bendrąją ir taikyti tokios sistemos pertvarkymą reglamentuojančias teisės normas.

Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad, pagal Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2011 m. liepos 15 d. įsakymu Nr. 1-186 patvirtinto Šilumos gamybos statinių ir šilumos perdavimo tinklų, statinių (šildymo ir karšto vandens sistemų) statybos rūšių ir šilumos gamybos ir šilumos perdavimo įrenginių įrengimo darbų rūšių aprašo 20 punkto nuostatas, šildymo sistemos prietaisų (radiatorių) keitimas, jų vietos pakeitimas ir pajungimo vietos bei prijungimo schemos keitimas laikytinas šildymo sistemos pertvarkymu, kuriam statybą leidžiantis dokumentas yra privalomas. Įvertinęs įrodymus, patvirtinančius faktiškai atliekamų darbų pobūdį, apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad jau vien tik kambario sujungimas su balkonu, pakeitus patalpos dydį, sudaro pagrindą vertinti, jog šildymo prietaisų vietos keitimas vykdomas ne toje pačioje patalpoje. Šioje byloje teismų taip pat nustatyta, jog ieškovas, atlikdamas statybos darbus sau priklausančiame bute, išplėtė šildomą buto plotą, sumontavo naują šildymo sistemos vamzdį, suplanavo įrengti radiatorių balkone, pakeitė dalies vamzdynų diametrą. Kasacinio teismo vertinimu, šios byloje nustatytos faktinės aplinkybės buvo pakankamos pripažinti, kad ieškovui priklausančiame bute buvo atlikti darbai, kuriems būtinas statybą leidžiantis dokumentas (Statybos įstatymo 27 straipsnio 1 dalies 5 punktas, 22 dalis). Tokie ieškovo atlikti darbai negali būti vertinami kaip nedarantys įtakos bendrųjų inžinerinių sistemų veikimui, o įstatyme įtvirtintas reikalavimas dėl tokių darbų atlikimo gauti statybą leidžiantį dokumentą yra pateisinamas viešuoju interesu. Valstybės institucijoms, kurioms suteikta kompetencija spręsti dėl statybą leidžiančio dokumento išdavimo, tenka pareiga užtikrinti, kad būsiami statybos darbai nelems pavojingų padarinių ar kitų asmenų teisių pažeidimo.

Remdamasis išdėstytais argumentais, kasacinis teismas pritarė apeliacinės instancijos teismui, kad ieškovas, atlikdamas šildymo ir karšto vandens sistemos paprastojo remonto darbus, šias sistemas pertvarkė, o tam pagal nurodytus teisės aktus yra būtinas statybą leidžiantis dokumentas. Dėl to kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo sprendimą nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-206-943/2021

Darbo teisė

Dėl darbovietės kaip būtinosios darbo sutarties sąlygos pakeitimo ir darbuotojo perkėlimo dirbti į kitą vietovę bei būtinybės pagrįsti darbo sąlygų keitimą

Ieškovė prašė teismo pripažinti jos atleidimą iš darbo neteisėtu, panaikinti atsakovės VŠĮ Respublikinės Šiaulių ligoninės (toliau – darbdavė, Ligoninė) sprendimą, kuriuo pakeistos ieškovės darbo sutarties sąlygos, grąžinti ieškovę į darbą Ligoninės Reabilitacijos skyriuje medicinos psichologe bei priteisti iš atsakovės su neteisėtu atleidimu iš darbo, susijusias sumas. Ieškovė nurodė, kad gavo atsakovės pranešimą apie tai, jog keičiamos ieškovės darbo sutarties sąlygos, t. y. ieškovės užimamas medicinos psichologo etatas Reabilitacijos skyriuje perkeliamas į kitą Ligoninės Psichiatrijos klinikos Krizių intervencijos, priėmimo, konsultacijų ir psichosocialinės reabilitacijos skyrių, esantį kitu buveinės adresu. Ieškovei nesutikus dirbti pakeistomis darbo sutarties sąlygomis, atsakovė ieškovę atleido iš einamų pareigų pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 57 straipsnio 1 dalies 3 punktą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė. Kasaciniame teisme kilo ginčas dėl keičiamos ieškovės darbo sutarties sąlygos teisinio vertinimo ir ar buvo būtinas ieškovės rašytinis sutikimas.

Kasacinis teismas nurodė, kad nuo 2017 m. liepos 1 d. galiojančio DK 45 straipsnio 1 dalimi reglamentuota, kad pakeisti būtinąsias darbo sutarties sąlygas, papildomas darbo sutarties sąlygas, nustatytą darbo laiko režimo rūšį ar perkelti darbuotoją dirbti į kitą vietovę darbdavio iniciatyva galima tik su darbuotojo rašytiniu sutikimu. To paties straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad straipsnio pirmoje dalyje nepaminėtos darbo sąlygos darbdavio sprendimu gali būti keičiamos, pasikeitus jas reglamentuojančioms taisyklėms ar ekonominio, organizacinio ar gamybinio būtinumo atvejais. Apie šių sąlygų pakeitimus darbuotojas turi būti informuotas prieš protingą terminą. Vien tai, kad įstatymų leidėjas nustatė darbdaviui prievolę gauti rašytinį sutikimą dėl DK 45 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų darbo sąlygų pakeitimo, suponuoja šių sąlygų svarbą darbuotojui: tikėtina, kad tokio

pobūdžio darbo sąlygoms esant kitokioms, negu yra sulygotos darbo sutartimi, darbuotojas nebūtų apsisprendęs jos sudaryti; arba tokių sąlygų pakeitimas apskritai yra lemiantis darbuotojo apsisprendimą tęsti darbo santykius.

Kasacinis teismas konstatavo, kad būtinaja darbo sutarties sąlyga – darbovieta laikytinas toks struktūrinis organizacinis darinys, kuris savarankiškai vykdo darbdavio pasirinktą (-as) veiklos sritį (-is), o jo vadovas turi jam deleguotą savarankiškumą spręsti visus darbdavio kompetencijai priskirtus klausimus ar jų dalį, be kita ko, teikti nurodymus to organizacinio darinio darbuotojams. Taigi pagrindiniai darbovietės požymiai yra jos organizacinis savarankiškumas ir joje įdarbintų darbuotojų tiesioginis pavaldumas darbovietėje galiojančiais tvarkais. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad DK 45 straipsnio 1 dalyje paminėta darbo sąlyga – vietovė – nėra priskiriama prie būtinųjų darbo sutarties sąlygų. Tačiau dėl šios darbo sąlygos pakeitimo taip pat reikalingas darbuotojo rašytinis sutikimas. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad DK 45 ir 57 straipsniuose vartojama sąvoka – vietovė – savo turiniu nėra tapati kituose DK straipsniuose vartojamoms sąvokoms – darbo funkcijos (-ų) atlikimo vieta ar darbo vieta. Kasacinio teismo vertinimu, nurodyta sąvoka – vietovė – paprastai siejama su konkrečiu šalies administraciniu teritoriniu vienetu ar jo dalimi (išskyrus kilnojamojo pobūdžio darbo atvejus, kai funkcijos atliekamos visos šalies mastu ar už jos ribų). Tuo tarpu darbo funkcijų atlikimo vieta, priklausomai nuo darbo pobūdžio ir darbo organizavimo tvarkos, gali būti nenuolatinė ir tam tikru laikotarpiu skirtis tos pačios vietovės ribose. Taigi sąvoka „vietovė“ yra bendresnė, o sąvokos „darbo vieta“, „darbo funkcijų atlikimo vieta“ – siauresnės ir siejamos su adresu, kuriuo darbuotojas, vykdydamas darbovietės nurodymus, konkrečiu laikotarpiu (dieną, savaitę, mėnesį ar kt.) atlieka pareigas ar vykdo funkcijas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad darbuotojo darbo funkcijos atlikimo vieta (darbo vieta) ir vietovė, kurios ribose jis vykdo funkcijas, gali nesutapti su darbovietės, kaip struktūrinio organizacinio darinio, buvimo vieta ir adresu, tačiau bet kokių atveju darbovietę ir joje įdarbintą darbuotoją turi sieti tiesioginis organizacinis ir pavaldumo ryšys. Kasacinis teismas išaiškino, kad DK 45 straipsnio 1 dalyje nurodytas darbuotojo perkėlimas dirbti į kitą vietovę reiškia, kad darbuotojui siūloma pakeisti darbo sąlygas tokiu būdu, kad jo darbo funkcijų atlikimo vieta (-os) (darbo vieta (-os)) neterminuotai ar likusį darbo sutarties terminą būtų toje darbo sutartimi nesulygtoje vietovėje, kuri reikšmingai nutolusi nuo pirminės vietovės arba, nors reikšmingai ir nenutolusi, darbo funkcijų atlikimas darbo sutartimi nesulygtoje naujoje vietovėje darbuotojui asmeniškai sukelia neigiamus pokyčius.

Spręsdamas dėl priežasčių, kurios lemia darbo sąlygų keitimą, kasacinis teismas konstatavo, kad darbo sąlygų keitimas negali būti savitiksliis, darbdavys bet kurių darbo sąlygų – tiek tų, kurioms keisti reikalingas gauti darbuotojo sutikimas (DK 45 straipsnio 1 dalis), tiek tų, dėl kurių tokio sutikimo nereikalaujama (DK 45 straipsnio 4 dalis), keitimą turi pagrįsti, t. y. pateikti motyvus, kodėl iš esmės jas reikia keisti. Kasacinis teismas pažymėjo, kad kai siekiama pakeisti darbo sąlygas dėl ekonominių, organizacinių ar gamybinių priežasčių, turi būti tenkinama šių sąlygų visuma: 1) priežastys yra realios, t. y. pagrįstos darbdavio poreikiais ir (ar) jo užsibrėžtais veiklos tikslais ir pertvarkymai turi būti realiai vykdomi; 2) priežastys yra konkrečios, t. y. nepakanka deklaratyviai įvardyti priežasties pobūdį (ekonominė ar kt.), o turi būti atskleistas priežasties turinys kiekvienu konkrečiu atveju; 3) yra būtinybė keisti darbo sąlygas, t. y. nepakeitus darbo sąlygų nėra įmanoma tenkinti darbdavio poreikių ir (ar) įgyvendinti jo tikslų; 4) priežasčių buvimą turi įrodyti darbdavys. Papildoma sąlyga siekiant pakeisti DK 45 straipsnio 1 dalyje nurodytas darbo sąlygas yra tai, kad priežastys turi būti reikšmingos.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad taikydami normą dėl priežasčių, lemiančių darbo sąlygų keitimą, pagrindimo, teismai turi patys iš pateiktų darbdavio įrodymų spręsti apie tokių pertvarkymų svarbą kiekvienu konkrečiu atveju, nepasitelkdami tam specialistų ar ekspertų, kad teismo procesas netaptų apsunkintas ir kad ilgą laikotarpį nebūtų apginami galimai nukentėjusio darbuotojo interesai. Be to, nors pertvarkymų priežastys turi būti pagrįstos darbdavio poreikiais ir (ar) jo užsibrėžtais tikslais, tai nereiškia, kad turi būti analizuojamas tokių poreikių ir (ar) tikslų naudingumas pačiam darbdaviui, darbuotojams ar darbovietėje organizuojamiems darbo procesams siekiamo rezultato prasme.

Remdamasis nurodytais argumentais bei konstatavęs, kad šią bylą nagrinėję teismai išvadą dėl būtinosios darbo sutarties sąlygos – darbovietės – keitimo padarė nesurinkę tam pakankamai įrodymų, netyrė Ligoninės kelto klausimo dėl vietovės, kurioje ieškovė atliks darbo funkcijas, pakeitimo, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir nurodė, kad šis teismas, iš naujo nagrinėdamas bylos dalį, turi nustatyti, kuri iš darbo sąlygų buvo keičiama (atitinkamai DK 45 straipsnio 1 ar 4 dalis), priklausomai nuo sąlygos, kuri buvo keičiama, nustatyti tokius pakitimus nulėmusių ekonominių, organizacinių ar gamybinių priežasčių, kurias privalo įrodyti atsakovė, buvimą ar nebuvimą bei spręsti dėl atleidimo teisėtumo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-150-313/2021

Civilinio proceso teisė

Dėl asmens, inicijavusio drausmės bylos iškėlimą advokatui, teisės apskūsti Advokatų garbės teismo sprendimą

Ieškovė prokuratūra prašė teismo panaikinti Advokatų garbės teismo sprendimą, kuriuo nutraukta atitinkamam advokatui iškelta drausmės byla. Ieškovė nurodė, kad teisingumo ministras patenkino jos prašymą ir iškėlė atitinkamam advokatui drausmės bylą, nes baudžiamajame procese šis advokatas parodė nepagarbą teismui ir valstybės kaltinimą palaikančiam prokurorui, kadangi jo išsakyti teiginiai buvo nepagarbūs, nekorektiški ir neatitinkantys nustatytų advokato profesinei veiklai elgesio standartų ir reikalavimų. Ieškovės teigimu, Advokatų garbės teismas nepagrįstai nutraukė advokatui iškeltą drausmės, nurodydamas, kad advokato atžvilgiu nenustatytas drausminės atsakomybės pagrindas. Pirmosios instancijos teismas nutraukė bylą, nes sprendė, kad tik advokatas ar advokato padėjėjas turi teisę ginčyti Advokatų garbės teismo sprendimą, o ieškovė tokios teisės neturi. Apeliacinės instancijos teismas paliko pirmosios instancijos teismo nutartį nepakeistą, nors sprendė priešingai nei pirmosios instancijos teismas – Advokatų garbės teismo sprendimą gali apskūsti ir kiti suinteresuoti asmenys (ne tik advokatas ar advokato padėjėjas), tačiau ginčo atveju padarė išvadą, kad ieškovė neturi materialinio teisinio suinteresuotumo ginčyti nurodyto Advokatų garbės teismo sprendimo.

Kasacinis teismas konstatavo, kad advokatų veiklos principai, įtvirtinti Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 5 straipsnyje, leidžia daryti išvadą, kad advokatas veikia ne tik kaip paslaugų teikėjas, bet ir kaip teisingumo įgyvendinimo proceso dalyvis, o tai sukuria jam specialius reikalavimus ir įpareigojimus siekti teisingumo, būti padorium ir nepažeisti tam tikrų pamatinių reikalavimų, kurie šiuolaikinėse valstybėse keliami teisininkui, teisiniam proceso ir teisingumo įgyvendinimui. Tai reiškia, kad advokato veikloje yra derinamos kelios vertybės – advokato interesas užsiimti šia veikla ir gauti iš jos pajamų; kliento interesas, kurio naudai advokatas turi veikti; viešas interesas, kuris suprantamas kaip advokato įsipareigojimas dorai elgtis teisingumo įgyvendinimo procese.

Advokatūros įstatymo 58 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad visi Lietuvos advokatūros organų sprendimai, kuriems šis įstatymas nenustato specialios skundimo tvarkos, skundžiami teismui per vieną mėnesį nuo sprendimo priėmimo dienos. Kasacinis teismas pažymėjo, kad Advokatūros įstatymo 55 straipsnyje nurodyta Advokatų garbės teismo sprendimų apskundimo tvarka skiriasi nuo kitų Lietuvos advokatūros organų sprendimų apskundimo tvarkos tuo, jog Advokatų garbės teismo sprendimas skundžiamas tiesiogiai Vilniaus apygardos teismui, kaip pirmosios instancijos teismui, nustatant apskundimo terminą (30 dienų), susietą tik su skundžiamo sprendimo įteikimu advokatui ar advokato padėjėjui. Kasacinis teismas konstatavo, kad sisteminė Advokatūros įstatymo 55 straipsnio ir 58 straipsnio 3 dalies analizė suponuoja išvadą, jog 55 straipsnyje nustatyta speciali garbės teismo sprendimų apskundimo tvarka, tačiau ši norma nereglamentuoja subjektų, turinčių teisę paduoti skundą, rato, todėl pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadoms dėl to, kad pagal įstatymo 55 straipsnį, kuriame skundo teisę turintys asmenys nėra nurodyti, apskundimo teisė yra suteikta ne tik advokatui ar advokato padėjėjui, bet ir kitiems suinteresuotiems asmenims. Tačiau

kasacinis teismas laikė nepagrįstomis apeliacinės instancijos teismo išvadas, kad ginčo atveju ieškovė neturi materialinio teisinio suinteresuotumo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad advokatui galimų taikyti drausminių nuobaudų sąrašas yra ne orientuotas į vienokį ar kitokį tiesioginį poveikį paties asmens, kurio iniciatyva buvo iškelta drausmės byla, situacijai, o nustato specifines poveikio priemones advokatui, aktualias konkrečios profesijos atstovams. Tai savaimė rodo, kad asmens, besikreipiančio dėl drausmės bylos advokatui iškėlimo, teisinis interesas yra specifinis, daugiau sietinas su tam tikra moraline satisfakcija ir noru iš dalies ginti ir viešąjį interesą. Kasacinis teismas konstatavo, kad nors advokatų drausminę atsakomybę reglamentuojantys teisės aktai aiškiai neįtvirtina, tačiau Advokatūros įstatymo bei panašius teisinius santykius reglamentuojančių teisės aktų normų analizė suponuoja išvadą, jog asmuo, kurio skundo pagrindu iškeliama drausmės byla advokatui, turi teisinį suinteresuotumą, kad būtų patikrintas Advokatų garbės teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas. Kasacinis teismas nurodė, kad šios bylos atveju tiek ieškovė, tiek trečiasis asmuo advokatas buvo konkrečios baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme dalyviai, vykdantys jiems įstatymu pavestas funkcijas baudžiamajame procese ir turintys teisėtą lūkestį į tinkamą procesą profesinės etikos požiūriu. Ieškovė, manydama, kad šis jos įstatymu saugomas interesas yra pažeistas konkrečios asmens, kreipėsi dėl drausmės bylos iškėlimo advokatui, byla buvo iškelta Advokatūros įstatyme nustatyta tvarka. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Advokatų garbės teismas bylą išnagrinėjo iš esmės, ieškovės, kaip subjekto, inicijavusio drausmės bylos iškėlimą, teisinio suinteresuotumo klausimo nekvestionavo (t. y. ieškovę laikė asmeniu, turinčiu teisinį suinteresuotumą). Kasacinis teismas nusprendė, kad apeliacinės instancijos teismas niekaip nepagrindė išvados, koku būdu ieškovė šį suinteresuotumą prarado, todėl ši apeliacinės teismo sprendimo dalis yra nemotyvuota.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nutartis ir bylą perdavė nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-378/2021

Dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo byloje, kai iš ieškovo atsakovui priteistų atlyginti bylinėjimo išlaidų suma viršija ieškovui priteistos žalos atlyginimo sumą

Ieškovas buvo pareiškęs šiuos reikalavimus: nutraukti su atsakove sudarytą pirkimo–pardavimo sutartį ir taikyti restituciją (grąžinti jam už prekę sumokėtą visą pinigų sumą – 84,99 Eur), priteisti procesines palūkanas bei atlyginti netinkamos kokybės daikto pardavimu padarytą neturtinę žalą, kurią ieškovas vertino 500 Eur. Pirmosios instancijos teismas tenkino ieškovo reikalavimus dėl pirkimo–pardavimo sutarties nutraukimo, restitucijos taikymo bei procesinių palūkanų priteisimo, tačiau atmetė ieškovo reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo. Teismas sprendė, kad taip yra patenkinta 50 proc., atmesta – 50 proc. ieškovo reikalavimų, ir atitinkamai paskirstė bylinėjimosi išlaidas, priteisdamas iš ieškovo atsakovės naudai 262,50 Eur išlaidų už advokato padėjėjos teises paslaugas atlyginimo. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą. Kasaciniame teisme kilo teisės klausimas ar, iš ieškovo atsakovės naudai priteisto bylinėjimosi išlaidų (atsakovės turėtų už advokato padėjėjos pagalbą) atlyginimo sumai (262,50 Eur) viršijant ieškovui priteistą sumą (84,99 Eur + 5 proc. dydžio metines procesines palūkanas), nebuvo suvaržyta ieškovo teisė į teisminę gynybą.

Kasacinis teismas nurodė, kad teisminį procesą ginčui išspręsti inicijavęs asmuo prisiima riziką, jog, netenkinus jo ieškinio, jam gali tekti patirti su bylos nagrinėjimu susijusių išlaidų, be kita ko, atlyginti kitų bylos šalių patirtas pagrįstas bylinėjimosi išlaidas. Apžvelgdamas į Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktiką dėl Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos asmenims garantuojamos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, apimančios ir teisę kreiptis į teismą, kasacinis teismas padarė išvadą, kad, viena vertus, EŽTT akcentuoja, jog bylą nagrinėjantys nacionaliniai teismai, taikydami bylinėjimosi išlaidų atlyginimo taisykles, turi didelę diskreciją paskirstyti bylinėjimosi išlaidas dalinės procesinės sėkmės atvejais taip, kad būtų išvengta neproporcingos naštos bylą inicijavusiam asmeniui uždėjimo. Kita vertus, EŽTT akcentuoja bylinėjimosi išlaidų

atlyginimo taisyklių tikslą apsaugoti atsakovus nuo ieškovų reiškiamų nepagrįstų ar pernelyg didelių reikalavimų ir tokiu būdu nepagrįstai didinamų atsakovų patiriamų su bylos nagrinėjimu teisme susijusių (tarp jų – ir atstovavimo) išlaidų. Pažymėtina, kad bylinėjimosi išlaidų paskirstymo suderinamumo su Konvencijos reikalavimais byloje EŽTT taip pat vertina paties asmens elgesį, jo prisidėjimą prie konkretaus dydžio bylinėjimosi išlaidų (pvz., ar buvo reikšti akivaizdžiai nepagrįsti reikalavimai, klausimai). Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos Aukščiausio Teismo praktikoje yra pasisakyta, jog bylinėjimosi išlaidų paskirstymo (proporcingai patenkintų ir atmetų reikalavimų daliai) taisyklėms nėra būdingas absoliutumas. Pagal CPK 93 straipsnio 4 dalį, teismas gali nukrypti nuo šio straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatytų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, atsižvelgdamas į tai, ar šalių procesinis elgesys buvo tinkamas, ir įvertindamas priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos. Šalies procesinis elgesys laikomas tinkamu, jeigu ji sąžiningai naudojos procesinėmis teisėmis ir sąžiningai atliko procesines pareigas.

Kasacinio teismo vertinimu, šioje byloje nustatyta reikšminga aplinkybė, kad, ieškovui pateikus ieškinį, atsakovės atstovas kreipėsi į ieškovą ir siūlė išspręsti ginčą taikiai, grąžinant už ginčo prekę sumokėtus pinigus, tačiau ieškovas su tokiu ginčo išsprendimu nesutiko. Taigi ieškovas turėjo galimybę rinktis kitokį ginčo sprendimo būdą (išspręsti ginčą taikiai ir susigrąžinti už netinkamos kokybės prekę sumokėtą pinigų sumą), tačiau siekė ginčo nagrinėjimo teisme inicijuodamas civilinę bylą ir pareikšdamas ieškinį atsakovei dėl pirkimo–pardavimo sutarties nutraukimo, restitucijos taikymo, procesinių palūkanų ir 500 Eur neturtinės žalos atlyginimo priteisimo. Jeigu ieškovas būtų sutikęs su atsakovės siūlymu išspręsti ginčą taikiai, be jo nagrinėjimo teisme, bylinėjimosi išlaidų (be kita ko, ir atsakovės turėtų advokato padėjėjos pagalbai) apskritai nebūtų susidarę. Kadangi ieškovas turėjo galimybę, pasinaudojęs atsakovės pasiūlymu, išspręsti ginčą taikiai ir susigrąžinti už netinkamos kokybės prekę sumokėtą pinigų sumą, tačiau nesutiko su tokiu atsakovės pasiūlymu ir reikalavo ne tik už netinkamos kokybės prekę sumokėtos pinigų sumos, bet ir neturtinės žalos atlyginimo, kasacinis teismas nesutiko su ieškovo kasacinio skundo argumentu, kad reikalavimas priteisti neturtinės žalos atlyginimą buvo tik išvestinis.

Remdamasis išdėstytais argumentais, atsižvelgdamas į ieškiniu pareikštų materialiuju reikalavimų išsprendimo rezultata (t. y. į tai, kad dalis ieškovo lūkesčių, kurių buvo siekta ieškiniu, liko nepatenkinta, sprendimas byloje priimtas iš dalies ir atsakovės naudai), CPK 93 straipsnio 4 dalyje nustatytą galimybę nukrypti nuo bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių (ir šiuo atveju į tai, kad dėl ieškovo procesinio elgesio (inicijuojant patį bylos procesą, nors būta galimybės išspręsti ginčą taikiai, kas turėjo įtakos bylinėjimosi išlaidų atsiradimui) buvo pagrindas šia galimybe pasinaudoti), byloje taip pat nenustatyta, kad atsakovė būtų nesąžiningai naudojusi savo procesinėmis teisėmis, kas būtų turėję įtakos nebūtinų ir nepagrįstų bylinėjimosi išlaidų atsiradimui ar išaugimui, kasacinis teismas sprendė, jog šioje byloje, nustatant ieškiniu patenkimo ir atmetimo proporcijas, bylinėjimosi išlaidų paskirstymą reglamentuojančios proceso teisės normos, taip pat teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai nebuvo pažeisti ir ieškovo teisė į teisminę gynybą nebuvo suvaržyta (CPK 5 straipsnis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-145-403/2021

Dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo byloje, kurioje prašoma pripažinti užsienio arbitražo sprendimą

Pareiškėja prašė Lietuvos apeliacinio teismo pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Londono arbitražo teismo galutinį sprendimą (toliau – Arbitražo sprendimas). Lietuvos apeliacinis teismas tenkino pareiškėjos prašymą pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Arbitražo sprendimą ir konstatavo, kad tenkinus prašymą teismo nutartis bendra prasme priimta pareiškėjos naudai, todėl priteisė pareiškėjai iš dviejų suinteresuotų asmenų lygiomis dalimis pareiškėjos turėtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

Kasacinis teismas išaiškino, kad byloje dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo turi būti taikomi bendrieji bylinėjimosi išlaidų paskirstymo principai ir taisyklės: jeigu viena šalių siekia

arbitražo sprendimo materialiujų padarinių pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje, o kita šalis tokį prašymą ginčija, dėl bylinėjimosi išlaidų turi būti sprendžiama pagal CPK 93 straipsnio nuostatas; jeigu užsienio arbitražo sprendimo įteisinimo siekia abi (visos) šalys, bylinėjimosi išlaidos nepaskirstomos ir lieka jas patyrusiai šaliai. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas padarė išvadą, kad nėra pagrindo vertinti, jog Lietuvos apeliacinio teismo nutartis pripažinti ir leisti vykdyti Arbitražo sprendimą buvo nepalanki, nenaudinga ar priešinga suinteresuoto asmens interesams; tiek pareiškėjos, tiek suinteresuoto asmens procesinė pozicija ir siekiami tikslai procese dėl Arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti buvo tie patys: abi šalys siekė Arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti, pateikė dėl to prašymus, pirmesnė pateikusi prašymą buvo pareiškėja, bet ir suinteresuotas asmuo išreiškė ir palaikė tokį patį prašymą pripažinti ir leisti vykdyti Arbitražo sprendimą. Tokia suinteresuoto asmens teisinė pozicija nekito, ji buvo tapati, kaip ir pareiškėjos procesinė pozicija, todėl nėra pagrindo daryti išvadą apie pareiškėjos ir suinteresuoto asmens interesų prieštaravimą, priešingumą ar kokį nors jų išsiskyrimą (skirtingumą) byloje dėl Arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti; priešingai, tai leidžia daryti išvadą, kad abiejų šalių interesai sutapo ir buvo vienodi tiek prašymų teismui turinio, tiek siekiamo tikslo prasme. Ta aplinkybė, kad pirmoji pateikti prašymą teismui suskubo pareiškėja, padavusi prašymą pirmiau už suinteresuotą asmenį, savaime nereiškia, kad būtent ji laimėjo bylą dėl Arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti.

Kadangi byloje šalių pozicijos nėra skirtingos, jų siekiamas tikslas pripažinti Arbitražo sprendimą buvo bendras abiejų, kasacinis teismas nusprendė, kad nėra pralaimėjusios bylą šalies, todėl kiekvienos šalies turėtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimas nepriteistinas iš kitos šalies, jos nėra paskirstytinos pagal CPK 93 straipsnio 1 dalį. Šioje byloje taip pat nenustatyta šalies netinkamo procesinio elgesio tokių faktų, kurie nekeltų abejonių dėl šalies nesąžiningumo, todėl nėra ir pagrindo paskirstyti bylinėjimosi išlaidas pagal CPK 93 straipsnio 4 dalies taisykles. Kasacinis teismas pakeitė Lietuvos apeliacinio teismo nutartį, panaikindamas jos dalį, kuria iš suinteresuoto asmens priteistas bylinėjimosi išlaidų atlyginimas pareiškėjos naudai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-144-469/2021

Dėl antstolio veiksmų, atliktų vykdamant išieškojimą iš turto, baudžiamojame byloje pripažinto nusikalstamos veikos rezultatu ir vėliau kitoje vykdomojoje byloje perleisto skolininko pasiūlytam pirkėjui

Pareiškėja sujungtose civilinėse bylose ginčijo antstolio veiksmus, t. y. atsisakymą panaikinti turto arešto aktą ir patvarkymą dėl išieškojimo vykdymo iš pareiškėjai priklausančio nekilnojamojo turto (žemės sklypo) bei atsisakymą nutraukti vykdomosios bylos dalį dėl išieškojimo iš šio turto. Pareiškėjos teigimu, antstolis vykdomojoje byloje nepagrįstai siekia vykdyti išieškojimą iš pareiškėjai priklausančio nekilnojamojo turto, teisėtai įsigyto skolininko pasiūlyto pirkėjo turto perdavimo aktu kitoje vykdomojoje byloje, be to, pareiškėja nėra skolininkė ir baudžiamojame byloje, kurioje priimti procesiniai sprendimai vykdomi antstolio vykdomojoje byloje, nedalyvavo. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pareiškėjos skundo netenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad tais atvejais, kai atlikdamas vykdymo veiksmus vykdomojoje byloje dėl išieškojimo iš turto antstolis nustato, kad skolininkui priklausęs turtas yra perleistas tretiesiems asmenims, jis turi įvertinti galimą tolesnių vykdymo veiksmų atlikimo riziką, atsižvelgti ne tik į vykdymo proceso, bet ir proporcingumo principus ir spręsti dėl pagrindo sustabdyti atskirus vykdymo veiksmus ar tokių veiksmų atlikimo atsisakyti. Kasacinis teismas konstatavo, kad antstolio padėtis vykdomojoje byloje ir jo veiklai keliami reikalavimai suponuoja, jog tokioje faktinėje situacijoje, kaip susiklostė ginčo atveju, antstolis, nustatęs, kad nekilnojamas turtas, į kurį nukreiptas išieškojimas pagal baudžiamojame byloje priimtą vykdomąjį dokumentą, perleistas trečiajam asmeniui, nesusijusiam su baudžiamojame byloje priimtais vykdytiniais sprendimais, negalėjo pradėti vykdymo veiksmų iš pareiškėjai priklausančio turto. Vykdomojo proceso reglamentuojančios teisės normos *expressis verbis* (tiesiogiai) nustato, kad priverstinai vykdomojo procese gali būti realizuotas tik skolininkui, įkaito davėjui ar kitam asmeniui, iš kurio turto

vykdomajame dokumente nurodyta vykdyti išieškojimą, nuosavybės teise priklausantis turtas (CPK 648, 690, 691 straipsniai). Teismų nuosprendžiai, kiek jie susiję su turtinio pobūdžio išieškojimais, vykdomi pagal CPK VI dalies taisykles. Antstoliui buvo žinoma ir akivaizdi aplinkybė, kad turtas (ginčo sklypas), iš kurio ketinama vykdyti išieškojimą, nuosavybės teise priklauso pareiškėjai, kuri šį turtą įgijo teismų sprendimams priverstinai vykdyti nustatyta tvarka. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas sprendė, kad antstolis ginčijamų turto arešto akto ir patvarkymo dėl išieškojimo iš pareiškėjai priklausančio turto negalėjo priimti, šie antstolio atlikti vykdymo veiksmai neteisėti.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad tretiesiems asmenims turto areštas sukelia teisinius padarinius nuo turto arešto akto įregistravimo Turto arešto aktų registre (Lietuvos Respublikos turto arešto aktų registro įstatymo 4 straipsnio 1 dalis). Tai reiškia, kad juridinis faktas, sukeliantis teisinius padarinius tretiesiems asmenims, yra ne turto arešto akto priėmimo faktas, bet turto arešto akto įregistravimo Turto arešto aktų registre faktas. Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į tai, kad pagal Turto arešto aktų registro įstatymo 4 straipsnio 1 dalį tretiesiems asmenims turto areštas sukelia teisinius padarinius tik nuo turto arešto akto įregistravimo Turto arešto aktų registre, konstatavo, jog teismo nuosprendyje turtui taikytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas tretiesiems asmenims negali būti laikomas galiojančiu, jei jis nebuvo tinkamai išviešintas viešajame registre. Šią bylą nagrinėjusių teismų nustatyta, kad apie taikytus disponavimo ginčo sklypu apribojimus matyti iš teismų procesinių sprendimų baudžiamojoje byloje (nustatytas (pratęstas) laikinas nuosavybės teisių į turtą, be kita ko, ginčo sklypą, apribojimas, kol bus įvykdyta turto konfiskacija). Atsižvelgdamas į teisinį reguliavimą dėl turto arešto ir disponavimo turtu apribojimų išviešinimo teisinės reikšmės, kasacinis teismas nusprendė, kad šią civilinę bylą nagrinėję teismai padarė nepagrįstą išvadą, jog turtui taikytų apribojimų neišviešinimas iš esmės neturi teisinės reikšmės, sprendžiant dėl pareiškėjos skundžiamų antstolio veiksmų teisėtumo. Kasacinis teismas konstatavo, kad, byloje esant nustatytai aplinkybei, jog suvaržymai ginčo sklypui viešuose registruose nebuvo tinkamai išviešinti, ir atsižvelgiant į tai, jog pareiškėja neturėjo galimybės sužinoti apie šiam sklypui taikytus disponavimo apribojimus kitu būdu, nes nedalyvavo baudžiamojoje byloje, kurioje buvo nuspręsta nukreipti išieškojimą į šį sklypą nukentėjusiajam priteistai žalai atlyginti, pareiškėjai neturi kilti neigiamų teisinių pasekmių už ginčo sklypui taikytų suvaržymų tinkamą neišviešinimą (CPK 675 straipsnio 4 dalis, Turto arešto aktų registro įstatymo 4 straipsnio 1 dalis).

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad teismų praktikoje pripažįstami, neskaitant CPK 602 straipsnio 1 dalyje nustatytų pagrindų, ir kiti vykdymo proceso dalyvių bei suinteresuotų asmenų pažeistų teisių gynimo būdai, kai yra konstatuojami esminiai vykdymo proceso normų pažeidimai, dėl kurių varžytynių ar turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui aktai laikomi neteisėtais, kaip prieštaraujantys imperatyviosioms įstatymo normoms (CK 1.80 straipsnio 1 dalis). Plėtodamas šią kasacinio teismo praktiką šios bylos kontekste kasacinis teismas konstatavo, kad, esant įstatymuose nustatytoms sąlygoms, kurios suformuluotos nuoseklioje kasacinio teismo praktikoje, turto pardavimo iš varžytynių, turto perdavimo išieškotojui be varžytynių ir turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui aktai galėtų būti pripažinti niekiniais ir negaliojančiais taip pat ir teismo *ex officio*, nesant dėl jo pareikšto materialiojo teisinio reikalavimo (CK 1.78 straipsnio 1, 3 ir 5 dalys, 1.80 straipsnio 1 dalis). Tačiau kiekvienu konkrečiu atveju teismas, vertindamas, ar yra pagrindas pripažinti turto perleidimo aktus negaliojančiais, CPK 602 straipsnio nustatytus akto pripažinimo negaliojančiu pagrindus turi aiškinti ir taikyti kartu su kitomis CPK nuostatomis, kartu atsižvelgdamas į būtinumą siekti užtikrinti konkuruojančių interesų pusiausvyrą, proporcingumo principo reikalavimą taikytinai teisinio poveikio priemonei būti adekvačiai teisės pažeidimui (CK 1.2 straipsnio 1 dalis), gautos turtą pardavus iš varžytynių sumos proporcingumą to turto rinkos vertei, taip pat turi įvertinti, ar turto perleidimo aktų vykdymo procese pripažinimas negaliojančiais yra vienintelė ir tinkamiausia priemonė pažeistoms šalių, dalyvavusių vykdymo procese, teisėms apginti, ar pažeistos teisės negali būti tinkamai apgintos taikant civilinę atsakomybę. Taigi, tam, kad teismui būtų pagrindas savo iniciatyva pripažinti turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui aktą niekiniu, privalo egzistuoti aptartos įstatyme ir teismų praktikoje nurodytos sąlygos. Atsižvelgdamas į šioje byloje teismų nustatytas aplinkybes, kasacinis

teismas padarė išvadą, kad šiuo atveju nėra akivaizdaus imperatyviųjų įstatymų normų pažeidimo parduodant ginčo sklypą pareiškėjai. Kasacinio teismo vertinimu, byloje nesant aplinkybių, pagrindžiančių akivaizdų turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui akto negaliojimą, išieškotojui CPK 602 straipsnyje ir kituose įstatymuose nustatytais pagrindais neginčijant turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui akto, apeliacinės instancijos teismas neturėjo teisinio pagrindo *ex officio* pripažinti šį aktą niekiniu. Kai sandoris ar aktas nėra akivaizdžiai niekinis, teismas imtis nagrinėti ir spręsti proceso šalių ginčą dėl aplinkybių, suponuojančių kokio nors sandorio ar akto negaliojimą, bei tirti su tuo susijusius įrodymus gali tik esant šalies reikalavimui pripažinti tokį sandorį ar aktą negaliojančiu, pareikštam ieškinio ar priešieškinio forma. Kasacinis teismas pažymėjo, kad suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymo nustatyta tvarka nurodytą turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui aktą ginčyti CPK 602 straipsnio 1 dalyje įtvirtintais pagrindais, visų pirma, šios dalies 7 punkte nustatytu pagrindu – jei aptariamasis aktas pažeidė esmines suinteresuoto asmens teises.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir tenkino pareiškėjos skundus dėl antstolio veiksmų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-155-381/2021

Dėl turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui akto ginčijimo (ne)galimybės actio Pauliana pagrindu, skolininko teisės pasiūlyti areštuoto turto pirkėją įgyvendinimo ir parduodamo areštuoto turto kainos skolininko pasiūlytam pirkėjui nustatymo tvarkos

Dvi bendraieškės prašė teismo pripažinti negaliojančiu antstolės patvirtintą vienos iš jų (bendraieškės) ir atsakovės nekilnojamojo turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui aktą nuo jo sudarymo momento CK 6.66 straipsnio pagrindu (lot. *actio Pauliana*) ir taikyti restituciją. Atskiru ieškiniu ieškovė, laimėjusi varžytines (tačiau jai nesumokėjus turto kainos, varžytynės buvo pripažintos neįvykusiomis), taip pat prašė teismo nurodytą ginčo aktą pripažinti negaliojančiu ir taikyti restituciją, nes, jos teigimu, ginčijamam aktui skolininkės pasiūlyta pirkėja jį nepagrįstai įgijo už pradinę turto pardavimo kainą, kuri buvo žemesnė negu jos (varžytinių laimėtojos) pasiūlyta kaina varžytynėse. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinius.

Kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija išaiškino, kad antstolio patvirtinti skolininko turto pardavimo aktai sudaromi priverstinio vykdymo procese, juos privaloma tvarka tvirtina antstolis, šie aktai kaip sandoriai sudaromi griežtai reglamentuojama vykdymo proceso tvarka, todėl jiems nuginčyti netaikomi CK 6.66 straipsnio sandorio negaliojimo pagrindo (*actio Pauliana*) kriterijai. Taigi, priverstinio turto pardavimo vykdymo procese atveju skolininkas neturi teisės rinktis, ar parduoti turtą, t. y. sandorio sudarymas nepriklauso nuo savininko valios, o turtas realizuojamas siekiant įvykdyti teismo sprendimą. Priešingo teisės aiškinimo nelemia aplinkybė, kad pats skolininkas CPK 704 straipsnyje nustatyta tvarka pasiūlo areštuoto turto pirkėją. Todėl antstolio patvirtintas turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui aktas negali būti ginčijamas reiškiant teisme *actio Pauliana* (CK 6.66 straipsnis). Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nustatė, jog antstolio patvirtintas turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui aktas negali būti ginčijamas reiškiant teisme *actio Pauliana* (CK 6.66 straipsnis).

Iki šiol formuojamoje kasacinio teismo praktikoje buvo išaiškinta, kad pagal CPK 704 straipsnį teise pasiūlyti varžytynėse parduodamo turto pirkėją skolininkas gali pasinaudoti tik iki pirmųjų varžytynių paskelbimo specialiame interneto tinklalapyje. Atitinkamai buvo aiškinama, kad skolininkas negali šia teise pasinaudoti po pirmųjų varžytynių paskelbimo specialiame interneto tinklalapyje, taip pat ir tais atvejais, kai pirmosios varžytynės buvo paskelbtos neįvykusiomis. Kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija, atsižvelgdama į turto pardavimo skolininko pasirinktam pirkėjui kaip prioritetinio priverstinio skolininko turto realizavimo būdo ypatumus, kreditoriaus ir skolininko interesų suderinamumo poreikį, sprendė, kad yra poreikis pakeisti šį nurodytą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 17 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-189-684/2020 pateiktą išaiškinimą dėl skolininko teisės pasiūlyti areštuoto turto pirkėją po pirmųjų varžytynių

įgyvendinimo. Kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija išaiškino, kad skolininko teisės pasiūlyti areštuoto turto pirkėją įgyvendinimas nėra ribojamas pirmųjų varžytynių paskelbimu specialiaame interneto tinklalapyje. Priešingas skolininko teisės pasiūlyti vykdymo procese realizuojamo areštuoto turto pirkėją aiškinimas neatitiktų šio priverstinio turto realizavimo būdo ir vykdymo proceso tikslų. Kasacinio teismo vertinimu, skolininkas turi teisę siūlyti areštuoto turto pirkėją pripažinus pirmąsias varžytynes neįvykusiomis iki antrųjų varžytynių paskelbimo specialiaame interneto tinklalapyje, laikantis CPK 704 straipsnyje nustatytos tvarkos. Toks skolininko teisės pasiūlyti vykdymo procese realizuojamo turto pirkėją aiškinimas priverstinio vykdymo proceso metu leidžia užtikrinti veiksmingą šios teisės įgyvendinimo tvarką, išieškotojo ir skolininko interesų balansą. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad šią bylą nagrinėję teismai teisingai nustatė, jog, pripažinus pirmąsias varžytynes neįvykusiomis dėl to, jog varžytynes laimėjęs varžytynių dalyvis nesumokėjo visos sumos, skolininkė turėjo teisę pasiūlyti areštuoto turto pirkėją iki antrųjų varžytynių paskelbimo specialiaame interneto tinklalapyje.

Kasacinis teismas nurodė, kad tais atvejais, kai vykdymo procese skolininko turtas parduodamas jo pasiūlytam pirkėjui, antstolis tokį turtą gali parduoti už kainą, kuri atitinka turto arešto akte nurodytą areštuoto turto vertę, arba kainą, kurios užtenka visiškai padengti įsiskolinimams ir vykdymo išlaidoms. Konkrečios CPK 704 straipsnio 2 dalyje nustatytus kriterijus atitinkančios kainos pasiūlymas yra skolininko ir jo pasiūlyto pirkėjo pasirinkimas (susitarimas). Jei tokia kaina yra suderinama su vykdymo procese antstolio atliekamo išieškojimo iš turto jo pardavimo tikslais, tuomet antstolis, patikrinęs, kad nėra teisinių kliūčių patvirtinti turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui aktą, tvirtina tokį aktą. Ankstesnėje kasacinio teismo praktikoje buvo išaiškinta, kad kai vykstančiose varžytynėse dalyvavęs varžytynių dalyvis pasiūlo didžiausią kainą ir laimi varžytynes, būtent ši kaina, bet ne antstolio turto arešto akte nurodyta areštuoto turto vertė, pripažįstama turto rinkos kaina. Todėl tais atvejais, kai varžytynės paskelbiamos neįvykusiomis CPK 717 straipsnio 3 ir 5 punktuose įtvirtintais pagrindais dėl to, kad varžytynes laimėjęs dalyvis už varžytynėse pirktą turtą per nustatytą terminą nesumokėjo visos sumos, arba dėl to, kad paaiškėjo, jog varžytynes laimėjęs varžytynių dalyvis neturėjo teisės dalyvauti varžytynėse, nebūtų pateisinamas turto pardavimas skolininko pasiūlytam pirkėjui CPK 704 straipsnio 2 dalyje nustatytomis sąlygomis už turto arešto akte nurodytą realizuojamo turto vertę, nes tai reikštų, kad parduodant turtą skolininko nurodytam pirkėjui vykdymo proceso dalyvių interesai nebūtų užtikrinami geriausiu būdu ir kad nacionalinėje teisėje būtų nustatyta galimybė sudaryti tokį sandorį, kai nepaisoma tikrosios turto vertės ir teisėtų skolininko ir kreditoriaus interesų apsaugos bei pažeidžiamos skolininko nuosavybės teisės. Atsižvelgdama į tai, kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad ši minėta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 17 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-189-684/2020 pradėta formuoti praktika turi būti keičiama. Tai lemia objektyvus poreikis, nes tikroji turto, iš kurio vykdomas išieškojimas, rinkos vertė nėra tapati neįvykusiose varžytynėse pasiūlytai, bet nesumokėtai kainai. Kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija išaiškino, kad varžytynes paskelbus neįvykusiomis skolininko pasiūlytam pirkėjui areštuotas turtas gali būti parduodamas už kainą, ne mažesnę kaip vėliausiame turto arešto akte nurodyta areštuoto turto vertė, arba mažesnę kainą, jeigu jos užtenka įsiskolinimui ir susidariusioms vykdymo išlaidoms visiškai padengti. Neįvykusiose varžytynėse pasiūliusio, bet nesumokėjusio turto pirkėjo pasiūlyta aukščiausia kaina nėra tapati to turto tikrajai rinkos kainai, todėl pasiūlyta ir nesumokėta kaina savaiame negali būti vertinama kaip to turto rinkos kaina. Turto pardavimas už kainą, atitinkančią to turto rinkos vertę arba artimą rinkos vertei kainą, nepažeidžia teisėtų skolininko ir kreditoriaus interesų. Šioje byloje turtas parduotas skolininkės pasiūlytai pirkėjai už mažesnę negu varžytynėse pasiūlyta ir nesumokėta kainą, bet lygią pradinei turto vertei, kurią antstolis nustatė remdamasis turto vertintojo atliktu parduodamo turto rinkos vertės nustatymu. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pagrįstai nusprendė, jog nėra pagrindo pripažinti negaliojančiu turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui aktą.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Dėl teismo sprendimo, įpareigojančio skolininką atlikti tam tikrus veiksmus, nesusijusius su turto ir lėšų perdavimu, neįvykdymo teisinių padarinių

Skolininkei per teismo nustatytą terminą neįvykdžius įsiteisėjusio sprendimo, įpareigojusio skolininkei pašalinti savavališkai uždėtą aklę vandentiekio vamzdyje ir įrengti vandentiekio vamzdį skolininkei nuosavybės teise priklausančiame bute į viršutinį išieškotojo nuomojamą butą, antstolė kreipėsi į teismą, prašydama skirti skolininkei baudą už kiekvieną uždelstą įvykdyti sprendimą dieną išieškotojo naudai pagal CPK 771 straipsnio 6 dalį. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad neįvykdytu teismo sprendimu nebuvo nustatyta skolininkės pareigos atlikti tam tikrus veiksmus, nesusijusius su turto ar lėšų perdavimu, kaip išskirtinai asmeninės skolininkės prievolės. Todėl antstolės prašymas dėl baudos skyrimo buvo atmestas ir išaiškinta jai teisė surašytą sprendimo neįvykdymo aktą perduoti sprendimą priėmusiam teismui, kuris išspręstų sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimo klausimą pagal CPK 284 straipsnyje nustatytas taisykles (CPK 771 straipsnio 3 dalis).

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal CPK 771 straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą (2, 3, 6 dalys) šiame straipsnyje nustatyti kiti antstolio veiksmai, susiję su sprendimo vykdymu, ir sprendimo neįvykdymo padariniai skiriasi, priklausomai nuo to, ar neįvykdytame teismo sprendime nurodytos ar nenurodytos jo neįvykdymo pasekmės. Kiti antstolio veiksmai, susiję su teismo sprendimo, kuriame nenurodytos jo neįvykdymo pasekmės, vykdymu, taip pat tokio sprendimo neįvykdymo padariniai priklauso nuo to, ar veiksmus, kuriuos per teismo nustatytą terminą įpareigotas atlikti atsakovas, gali atlikti tik jis pats, ar tai gali padaryti ir kiti asmenys. Kasacinis teismas pažymėjo, kadangi teismo sprendime, dėl kurio neįvykdymo padarinių kilo ginčas šioje byloje, nebuvo nurodytos jo neįvykdymo pasekmės, tai kiti antstolio veiksmai, susiję su šio sprendimo vykdymu, taip pat sprendimo neįvykdymo padariniai, priklauso nuo to, ar veiksmus, kuriuos per teismo nustatytą terminą įpareigota atlikti atsakovė (skolininkė), gali atlikti tik ji pati, ar tai gali padaryti ir kiti asmenys. Jeigu veiksmus, kuriuos per teismo nustatytą terminą įpareigota atlikti atsakovė, gali atlikti ir kiti asmenys, antstolio surašytas aktas perduotinas priėmusiam sprendimą teismui, o šis išspręstų sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimo klausimą pagal CPK 284 straipsnyje nustatytas taisykles (CPK 771 straipsnio 3 dalis). Jeigu veiksmus, kuriuos per teismo nustatytą terminą įpareigota atlikti atsakovė, gali atlikti tik ji pati, antstolio surašytas aktas perduotinas antstolio kontoros buveinės vietos apylinkės teismui, kuris gali atsakovei skirti iki trijų šimtų eurų baudą už kiekvieną uždelstą įvykdyti sprendimą dieną išieškotojo naudai (CPK 771 straipsnio 6 dalis).

Kasacinio teismo vertinimu, šioje byloje pirmosios instancijos teismas neteisingai vertino, jog sprendime, dėl kurio neįvykdymo teisinių padarinių sprendžiama šioje byloje, teismas nenurodė, ar, skolininkei neįvykdžius sprendimo per nustatytą terminą, išieškotojas turi teisę atlikti tuos veiksmus skolininkės lėšomis ir kartu išieškoti iš skolininkės reikiamas išlaidas. Priešingai, kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad minėtame sprendime teismas nurodė, jog netenkina ieškovo pareikšto alternatyvaus reikalavimo įpareigoti atsakovę įleisti ieškovą ir jo pasamdytus specialistus į atsakovės butą leidžiant ieškovui (jo pasamdytiems specialistams) pašalinti uždėtą aklę, įrengti vandentiekio vamzdį ir atnaujinti vandens tiekimą į ieškovo butą, kadangi vykdydami tokį teismo sprendimą ieškovas ir jo pasamdyti specialistai turėtų atlikti darbus atsakovei nuosavybės teises priklausančiame bute, o bylos duomenys rodo, kad ieškovo ir atsakovės direktoriaus santykiai yra labai konfliktiški, todėl tokio reikalavimo patenkinimo ir jo vykdymo atveju tai neišvengiamai lemtų naujus konfliktus ir teisinius ginčus. Teismas netgi nurodė, kad, atsakovei nevykdant teismo sprendimo, įpareigojančio atlikti tam tikrus veiksmus, įstatymų leidėjas CPK kodekso 771 straipsnyje reglamentavo tuo atveju taikytinas priverstinio pobūdžio priemones, užtikrinančias tinkamą teismo sprendimo vykdymą, todėl pati atsakovė įpareigotina savo lėšomis atkurti iki teisės pažeidimo buvusią padėtį. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas padarė išvadą, kad teismo sprendime, dėl kurio neįvykdymo teisinių padarinių sprendžiama šioje byloje, teismas nusprendė,

kad tik atsakovė savo lėšomis per teismo nustatytą terminą privalo atlikti teismo sprendime nurodytus veiksmus, jų neatlikus, atsakovei taikytinos CPK 771 straipsnyje nustatytos priverstinio pobūdžio priemonės, užtikrinančios tinkamą teismo sprendimo vykdymą, o ieškovui negali būti suteikta teisė atlikti už atsakovę jos lėšomis teismo sprendime nurodytus veiksmus. Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal CPK 771 straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą vienintelė šiame straipsnyje nustatyta priverstinio pobūdžio priemonė, užtikrinanti tinkamą teismo sprendimo vykdymą, kuri gali būti taikoma atsakovei, yra baudos skyrimas (6 dalis).

Remdamasis nurodytais argumentais ir pažymėdamas, kad sprendžiant dėl CPK 771 straipsnio 6 dalyje nurodytų padarinių (baudos skyrimo už teismo sprendimo nevykdymą), byloje turi būti nustatytos baudos dydžiui nustatyti reikšmingos aplinkybės, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir bylą perdavė nagrinėti iš naujo šiam teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-154-403/2021

Dėl Reglamento „Briuselis I bis“ 29 straipsnyje nustatytos lis pendens taisyklės (ne)taikymo

Ieškovai kreipėsi į teismą, prašydami pripažinti pasibaigusią įkeitimo teisę pagal notarės patvirtintus du sutartinio įkeitimo sandorius tarp ieškovų ir jų sutuoktinių bei atsakovės, kuriais įkeistas tam tikras skaičius kailinių žvėrelių. Tarp ieškovų ir atsakovės buvo sudarytos dvi iš esmės identiškos išankstinio finansavimo sutartys (toliau – Sutartys), pagal kurias ieškovai įsipareigojo patiekti atsakovei tam tikrą kiekį tinkamos kokybės žvėrelių kailių, o atsakovė už perduodamas prekes įsipareigojo atsiskaityti avansiniais mokėjimais. Šalys sulygo, kad visi iš Sutarčių kylantys arba su jomis susiję ginčai sprendžiami išimtinai Vantos apygardos teisme, Suomijos Respublikoje, išskyrus atvejus, kai atsakovės pageidavimu byla perduodama nagrinėti kitam kompetentingam teismui. Atsižvelgdami į tai, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai padarė išvadą, kad ieškovų keliamas ginčas dėl įkeitimo teisės pasibaigimo turi būti vertinamas kaip susijęs su šalių Sutartimis, todėl jis patenka į šiose sutartyse įtvirtinto susitarimo dėl jurisdikcijos taikymo sritį, ir paliko ieškinį nenagrinėtą. Kasaciniame skunde ieškovai neginčijo apeliacinės instancijos teismo nutarties motyvų dėl Sutartyse sudaryto susitarimo dėl ginčo jurisdikcijos aiškinimo bei 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 351) (toliau – Reglamentas „Briuselis I bis“)“ 25 straipsnio, reglamentuojančio susitarimą dėl jurisdikcijos, taikymo. Tačiau ieškovai teigė, kad teismai turėjo remtis Reglamento „Briuselis I bis“ 29 straipsnyje reglamentuojama *lis pendens* taisykle, sprenddami ginčo jurisdikcijos klausimą. Kasaciniame skunde nurodė, kad, nors šalys susitarė dėl teritorinio bylos teisingumo, tačiau kreditorė (atsakovė) savo iniciatyva kreipėsi į Lietuvos Respublikoje veikiančią įgaliotą subjektą (notarą) tam, kad šis išduotų vykdomuosius įrašus dėl skolos pagal Išankstinio finansavimo sutartis išieškojimo iš ieškovų, nukreipdamas išieškojimą į įkeistą turtą. Aplinkybė, kad kreditorė (atsakovė) kreipėsi į Lietuvos Respublikoje veikiančią notarą, reiškia, kad ji inicijavo ginčą, kuris laikomas teisiniu ginču pagal Reglamentą „Briuselis I bis“. Todėl, ieškovų nuomone, civilinė byla pagal ieškovų ieškinį dėl įkeitimo teisės pripažinimo pasibaigusią yra teisinga Lietuvos Respublikos teismams.

Kasacinis teismas nurodė, kad Reglamento „Briuselis I bis“ 29 straipsnyje įtvirtinta *lis pendens* taisyklė. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog nedarant poveikio 31 straipsnio 2 dalies nuostatomis, jeigu skirtingų valstybių narių teismuose pradedamas procesas bylose tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, bet kuris teismas, į kurį kreiptasi vėliau, savo iniciatyva sustabdo bylos nagrinėjimą, kol bus nustatyta teismo, į kurį kreiptasi pirmiausia, jurisdikcija. Šio straipsnio trečiojoje dalyje reglamentuojama, kad jeigu nustatoma teismo, į kurį buvo kreiptasi pirmiausia, jurisdikcija, bet kuris kitas teismas nei teismas, į kurį buvo kreiptasi pirmiausia, atsisako jurisdikcijos to teismo naudai. Taigi, sprendžiant dėl Reglamento „Briuselis I bis“ 29 straipsnio nuostatų (*lis pendens* taisyklės) taikymo, reikia nustatyti, kaip jose yra suprantama teismo sąvoka. Kasacinis teismas pažymėjo, kad Reglamente „Briuselis I bis“ nėra pateikta teismo sąvoka. Reglamento „Briuselis I bis“ 3 straipsnyje nustatyta, kad šiame reglamente

sąvoka „teismas“ apima šias institucijas, jei jos turi jurisdikciją nagrinėti bylas, patenkančias į šio reglamento taikymo sritį: a) Vengrijoje – nagrinėjant bylas dėl mokėjimo reikalavimų (fizetési meghagyásos eljárás) supaprastinto proceso tvarka – notarai (közjegyző) b) Švedijoje – nagrinėjant bylas dėl mokėjimo reikalavimų (betalningsföreläggande) ir pagalbos (handräckning) supaprastinto proceso tvarka – išieškojimo tarnyba (Kronofogdemyndigheten). Tik šios Reglamento „Briuselis I bis“ 3 straipsnyje nurodytos nacionalinės institucijos, kurios pagal savo atliekamas pagrindines funkcijas nėra teismas, yra laikomos teismu Reglamento „Briuselis I bis“ taikymo prasme.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – Teisingumo Teismas) sprendė klausimą, ar notarai, naudodamiesi jiems pagal nacionalinę teisę suteiktais įgaliojimais per priverstinio vykdymo procedūras, per kurias remiamasi „autentišku dokumentu“, priskirtini prie sąvokos „teismas“, kaip ji suprantama pagal Reglamentą „Briuselis I bis“. Teisingumo Teismas nurodė, kad, atsižvelgiant į Reglamentu „Briuselis I bis“ siekiamus tikslus, sąvoka „teismas“ pagal šį reglamentą turi būti aiškinama atsižvelgiant į būtinybę leisti valstybių narių nacionaliniams teismams nustatyti sprendimus, kuriuos priėmė kitų valstybių narių teismai, ir sparčiai, kaip reikalaujama pagal šį reglamentą, tokius sprendimus vykdyti. Iš tikrųjų tarpusavio pasitikėjimo principo laikymasis vykdant teisingumą Sąjungos valstybėse narėse, kuriuo pagrįstas šio reglamento taikymas, be kita ko, reiškia, kad teismo sprendimai, kuriuos prašoma vykdyti kitoje valstybėje narėje, turėjo būti priimti vykstant teismo procesui, per kurį užtikrinamas nepriklausomumas ir nešališkumas, taip pat laikomasi rungimosi principo. Atitinkamai Teisingumo Teismas sprendė, kad Reglamentą „Briuselis I bis“ reikia aiškinti taip, kad Kroatijoje notarai, naudodamiesi jiems pagal nacionalinę teisę suteiktais įgaliojimais per priverstinio vykdymo procedūras, per kurias remiamasi „autentišku dokumentu“, nepriskirtini prie sąvokos „teismas“, kaip ji suprantama pagal minėtą reglamentą. Atsižvelgdamas į šiuos Teisingumo Teismo išaiškinimus, kasacinis teismas padarė išvadą, kad ta aplinkybė, jog šiuo atveju kreditorė (atsakovė) savo iniciatyva kreipėsi į Lietuvos Respublikoje veikiančią įgaliotą subjektą (notarą) tam, kad šis išduotų vykdomuosius įrašus dėl skolos pagal Išankstinio finansavimo sutartis išieškojimo iš ieškovų, negali būti laikoma teisminiu procesu pagal Reglamento „Briuselis I bis“ 29 straipsnį.

Remdamasis nurodytais argumentais ir atmesdamas ieškovų kasacinio skundo argumentus, kasacinis teismas paliko Lietuvos apeliacinio teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-149-969/2021

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt